

INFOBROCHURE

BEHAAG ONZE KEMPEN 2021

Inhoud

Voorwoord

1. De ecologische tuin	
1.1. Wat is een ecotuin?	
1.2. Misverstanden over ecotuin	
1.3. Waarom kiezen voor een ecotuin ?	
1.4. Dieren in een ecotuin	
1.5. De ecotuin als afvalarme tuin	
1.6. Tips voor kleine (stads)tuintjes	
1.7. Autochtoon/inheems	
2. Drie voordelen van Behaag onze Kempen	
2.1. Voordeel voor het landschap	
2.2. Voordeel in de eigen tuin	
2.3. Voordeel voor je portemonnee	
3. Hoe de juiste soorten kiezen – mengen?	
4. Hoe juist aanplanten en onderhouden – snoeien	
4.1. Algemene werkwijze bij het planten	
4.2. Geschoren haag	
4.3. Bomen en struiken in de tuin	
4.4. Houtkant	
4.5. Heg	
4.6. Fruitbomen planten, snoeien, lentenachtvorst	
4.7. Vruchtbomen	
4.8. Kleinfruit	
4.9. Klim- en slingerplanten	
5. Voorbeeldcombinaties gemengde hagen	
6. Soortenbeschrijving	
6.1. Bomen en struiken	
6.2. Fruitbomen	
6.3. Vruchtbomen	
6.4. Kleinfruit	
6.5. Klim- en slingerplanten	
6.6. Klimhulpen	
6.7. Bloemenzaad voor bloemenweide (Tübingen)	
6.8. Bloembollen	
7. De organisatoren van Behaag Onze Kempen	

Voorwoord

Voor je ligt de infobrochure van Behaag Onze Kempen.
Behaag Onze Kempen is een initiatief van JNM, Velt en Natuurpunt.

De initiatiefnemers zijn ervan overtuigd dat je niet noodzakelijk in je auto hoeft te stappen om ergens in een reservaat natuur te gaan bekijken. Natuur verschuilt zich ook op je eigen stoep, onder je eigen straat- of keukenraam, in je eigen tuintje. Zoveel ligt er voor het grijpen: de geur van een bloem, schaduw van grote bomen, boeiend speelterrein voor kinderen, een zingende vogel, fladderende vlinders...

Elk klein lapje tuin of groen is belangrijk voor ons ecosysteem. Het zijn stapstenen voor insecten, vogels en kleine zoogdieren. Die kunnen zich zo makkelijker verplaatsen van de ene groene plek naar de andere. Allemaal redenen om jouw eigen stukje groen op een ecologische manier te benaderen. Dat kan prima: zonder herbiciden of bemesting en zonder al te veel werk kan je bijdragen tot groen in jouw omgeving.

Deze brochure reikt je enkele nuttige tips aan om zelf je eigen ecotuin in te richten en/of je tuin als ecotuin te beheren en zo te genieten van je eigen stukje natuur, groot of klein.

Wij willen je alvast danken voor de interesse die je voor de actie toont en hopen dat je na het lezen van deze infobrochure overtuigd bent om onze tips toe te passen in eigen tuin.

Je kan ook de website www.iok.be/bok raadplegen of deelnemen aan informatieve activiteiten van JNM, Velt of Natuurpunt in de Kempense regio. Deze actie loopt in nauw overleg met de Kempense boomkwekers. Ook bij je lokale kweker kan je terecht voor informatie en aankoop van inheemse bomen en struiken.

Alvast veel succes met jouw aanplantingen!

Leen, Ruben, Daan, Frank, Rik, Guy, Hans, Herman, Eddy, Janna, Leen, Steven, Annick, Riet, Gert

1. De ecologische tuin

1.1. Wat is een ecotuin?

Een ecotuin is een tuin waarin rekening wordt gehouden met mens, natuur, milieu en het landschap. Wil je weten welke ecologische vuistregels je moet volgen om een ecologische sier- en moestuin te creëren, kijk dan op www.velt.be.

De mens

Een tuin moet een plaats zijn waarin de mens zich goed voelt. Voor de ene betekent dit een rustige, beschutte plek waar hij zich na een drukke werkdag kan terugtrekken, voor de andere is vooral gezonde, gifvrije en fantasierijke speelruimte voor de kinderen belangrijk.

De natuur

Natuurreservaten en openbaar groen bieden een onderkomen aan heel wat bedreigde dier- en plantensoorten. Ook jouw tuin kan een belangrijke bijdrage leveren aan het behoud van die natuur. Door je tuin ecologisch te beheren, geef je dieren en planten een veilig onderkomen. In deze brochure vind je terug waarop je moet letten bij ontwerp, aanleg en beheer van een natuurvriendelijke tuin.

Het milieu

Dat we zorgzaam moeten omspringen met ons leefmilieu lijkt geen twijfel. We kiezen voor duurzame oplossingen. Dat wil zeggen dat we op lange termijn denken: aan de volgende generaties, aan onze kinderen,... Enkele vuistregels voor een milieuvriendelijke tuin zijn:

- Beheer uw tuin zonder gif, zonder chemische bestrijdingsmiddelen
- Streef naar een laag energiegebruik
- Gebruik duurzame materialen
- Verspil geen water
- Beperk tuinafval

Het landschap

Het Vlaamse landschap is heel verscheiden. Elke streek heeft een eigen karakter en ademt een andere sfeer uit. Een ecologische siertuin sluit aan bij dat typische karakter. Dat gebeurt door een doordachte plantenkeuze op basis van streekkenmerken, bodem en klimaat.

1.2. Misverstanden rond ecotuinen

Enkel voor grotere tuinen

In tegenstelling tot wat velen denken, is een ecologische siertuin overal mogelijk! Een gezinstuin met veel speelruimte, een kleine stadstuin, een nutstuin, ...: de principes van ecologisch tuinieren zijn overal toepasbaar. Ook bestaande tuinen kunnen stap voor stap omgevormd worden tot ecologische tuinen!

Een groene wildernis

In een siertuin is de architect/eigenaar zelf 'schepper' van wat er gebeurt. Het streven naar een ecotuin betekent dan ook niet dat je je persoonlijke verwachtingen aan de kant moet schuiven. De vormgeving van je tuin hou je, net als in een andere tuin zelf in de hand!

1.3. Waarom kiezen voor een ecotuin?

Kiezen voor je gezondheid

Bestrijdingsmiddelen – of pesticiden – zijn schadelijk voor onze gezondheid, voor de natuur en voor het milieu. Resten ervan worden teruggevonden in regenwater, in de lucht, in rivieren, grondwater, kraantjeswater... Ze komen ook in onze voeding terecht. Ons lichaam neemt ze op als we eten of drinken, als we ademen of gewoon via onze huid. We staan voortdurend bloot aan een cocktail van verschillende soorten pesticiden. Niet verwonderlijk dat bestrijdingsmiddelen zo schadelijk zijn... Ze zijn ontwikkeld om levende organismen te doden. Als ze niet giftig zijn, tja, dan werken ze ook niet.

Ban bestrijdingsmiddelen uit je tuin. Volg de tips op www.zonderisgezonder.be.

Gratis werkracht

Als je bestrijdingsmiddelen achterwege laat, krijg je leuke visite in je tuin: bijen die bloemen bestuiven zodat je ook vruchten kan plukken, egels die graag slakken oppeuzelen, ... Het creëren van een natuurlijk evenwicht en aantrekken van 'natuurlijke vijanden' in je tuin is de beste remedie tegen plagen en andere ziekten.

Planten waarvoor je een plaatsje kiest dat geschikt voor ze is, krijgen minder last van parasieten, groeien beter en leven langer. Lavendel geplant in 'goede bladgrond' wordt zo sappig dat bladluizen plots massaal op bezoek komen. Lavendel groeit normaal op stenige grond zoals in de Provence. Daar heeft ze houtige stengels en viltige, naaldachtige blaadjes. Lavendel haat 'goede grond': daar krijgt ze bladluizen. De juiste plant op de juiste plaats is dus de boodschap.

Leven in de tuin

De plantenkeuze bepaalt in grote mate de ecologische meerwaarde van je tuin – hoe klein die ook is. Planten met enkelvoudige bloemen zorgen voor stuifmeel en nectar (dus voor insecten en vogels). De dubbelbloemige variëteiten werden gekweekt voor het oog van de mens – maar daar hebben insecten niets aan. Als je voor de hongerige vogels wil zorgen, kies je het best voor struiken met bessen zoals vlier, lijsterbes, krentenstruik en wilde rozen met bottels. Stekelige struiken zoals rozen, zuurbes en meidoorn bieden dan weer een prima plekje voor vogelnestjes.

Weg met tuinafval

Tuinafval, 'organisch materiaal': gazonmaaisel, bladeren kan je zelf composteren en verwerken in je tuin. Het resultaat is waardevol materiaal voor je bloembakken, terrasschalen of voor je bessenstruiken en eventueel voor je moestuintje. Groot snoeiafval kan in een grotere tuin gebruikt worden voor een takkenwal, een vlechtwand of een schuilparadijs voor tal van dieren. Om hopen snoeihout te vermijden geef je aan elke boom of struik voldoende ruimte. Als je ze niet te krap zet,

hoef je ze ook niet te snoeien. Minder lawaai van motorheggenscharen en geen brandstofgeur. Mooi meegenomen. Laat je ook niet wijsmaken dat struiken gesnoeid moeten worden om te kunnen bloeien. Daarvoor hebben ze de mens echt niet nodig.

1.4. Dieren in een ecotuin

Dieren zijn niet alleen leuk om naar te kijken, ze zijn ook een essentieel onderdeel van een tuin en onontbeerlijk om een natuurlijk evenwicht in de tuin te krijgen. Bijen en hommels zorgen ervoor dat de bloesems van je appelbomen worden bestoven. Zonder hen kan je in het najaar geen appels oogsten. Ze bestuiven ook je bloemen die dan zaad kunnen vormen om zich in je tuin te verspreiden. Zo breiden je planten zich vanzelf uit.

Lieveheersbeestjes en gaasvliegenlarven eten bladluizen op, sluipwespjes beperken vraat door rupsen, regenwormen verluchten de grond en zorgen voor een goede korrelstructuur. Planten kunnen niet zonder dieren. En dieren niet zonder planten.

□ Natuurlijk evenwicht

In de natuur beïnvloeden levende organismen en niet-levende factoren elkaar. Omgevingsfactoren bepalen waar welke planten kunnen groeien, de aanwezigheid van bepaalde planten trekt bepaalde dieren aan, planten en dieren worden door hun natuurlijke vijanden opgegeten. Dit 'eten en gegeten worden' heeft een belangrijke functie in de natuur: zwakke of zieke planten worden opgeruimd... Er is een natuurlijk evenwicht.

Door chemische bestrijdingsmiddelen te gebruiken verstoort je dit evenwicht. Als je bladluizen doodspuit, vinden lieveheersbeestjes niet meer voldoende voedsel in je tuin en trekken ze weg. Bovendien gaan niet alle bladluizen dood. De sterkste overleven en zorgen voor nakomelingen die heel wat beter bestand zijn tegen dat bestrijdingsproduct. En die tweede generatie tast opnieuw je planten aan. Er zijn intussen minder lieveheersbeestjes in je tuin om

ze op te peuzelen, dus groeit die nieuwe generatie bladluizen veel sneller uit tot een plaag. Je spuit een tweede keer, maar nu gaan ze niet meteen dood. Je moet meer spuiten voor hetzelfde effect. En weer overleven er een paar enkelingen die zorgen voor nog sterkere nakomelingen. Het draait uit op een nutteloze, frustrerende veldslag zonder winnaar...

Je kan dus maar beter zorgen dat er voldoende natuurlijke vijanden in je tuin zitten. Die houden plagen binnen de perken. Niet elke bladluis die je op een plant vindt is trouwens een plaag. Meestal gaat het om enkele onschuldige individuen en die doen de planten geen kwaad.

□ De voedselketen

Dieren eten planten op en dieren eten elkaar op. Dit kun je voorstellen door een lange keten van levende organismen die elkaar opeten. Een voedselketen is een opeenvolging van organismen, waarbij het ene organisme zich voedt met het vorige uit de keten en op zijn beurt gegeten wordt door het volgende. Omdat verschillende voedselketens elkaar kruisen, spreken we soms ook van een voedselweb. Planten staan aan de basis van elke voedselketen. Zij eten normaal gezien geen andere levende organismen op, maar groeien door de assimilatie van water, koolzuurgas en voedingsstoffen uit de bodem. Planten worden wel door tal van dieren opgegeten.

Bladluizen en wantsen zuigen plantensappen op. Slakken eten bladeren en bloemen. Woelmuizen eten wortels. Meikevers maken gaten in de bladeren van de haagbeukenhaag.

Emelten, de larven van de langpootmug, eten de wortels van het gras op en 'vernielen' het gazon. Maar... lieveheersbeestjes en gaasvlieglarven eten de bladluizen op. Merels, lijsters, glimwormlarven en egels verorberen slakken. Uilen en wezels doden woelmuizen. Mollen peuzelen engerlingen, de larven van de meikever en emelten op. Ook egels en padden eten zowat alles wat ze aan 'vlees' op hun weg ontmoeten. Egels eten bijvoorbeeld slakken, larven, kevers, rupsen en duizendpoten. Dode dieren en planten worden door bepaalde schimmels en bacteriën omgezet naar kleine bouwstenen, die door planten gebruikt kunnen worden als voedingsstoffen. En zo is de cirkel rond.

☐ **Natuurlijke vijanden aan het werk**

Natuurlijke vijanden zijn die wezens die een beginnende aantasting in toom houden door de belager op te eten, ziek te maken of door er eitjes in te leggen. Het lieveheersbeestje werkt heel wat bladluizen naar binnen. Het verhindert dat bladluizen al te veel schade aanrichten in je tuin. Sommige sluipwespen leggen hun eitjes in larven van andere insecten. Als deze eitjes uitkomen, voeden ze zich met hun gastheer. Parasieten gaan anders te werk. Zij maken het schadelijke insect ziek. Zo zijn er heel wat bacteriën in de natuur die rupsen infecteren. Maak je tuin zo aantrekkelijk mogelijk voor natuurlijke vijanden. Als je natuurlijke vijanden wil aantrekken en in stand houden, kan je geen gebruik maken van chemische bestrijdingsmiddelen. Die doden niet alleen de schadelijke insecten maar ook alle insecten die hulp bieden. Als je iedereen een plaatsje gunt in je tuin, krijg je ook veel hulp bij het in toom houden van plagen.

☐ **Dieren aantrekken**

Door je tuin zo in te richten dat verschillende soorten dieren er een onderkomen vinden help je het natuurlijk evenwicht in je tuin in stand houden. Hoe groter de biodiversiteit in je tuin, hoe makkelijker er een evenwicht ontstaat tussen de verschillende organismen. En hoe moeilijker een beginnende aantasting kan uitgroeien tot een echte plaag.

TIPS VOOR EEN DIERVRIENDELIJKE ECO-TUIN

☐ **Stem je tuin af op de omgeving**

Zorg voor een gevarieerde vegetatie. Variatie in de vegetatie kan worden voorzien bij het ontwerp en de aanleg van een tuin.

☐ **Zorg voor een gelaagde begroeiing**

Door de etagevormige opbouw kan er een maximum aan planten groeien op een minimum aan plaats. Dat zorgt voor stabiliteit en diversiteit. Maak zo veel mogelijk gebruik van de natuurlijke processen, waarbij de spontane ontwikkeling van fauna en flora voorop staat. Continuïteit in het gevoerde beheer is belangrijk voor de ontwikkeling van stabiele levensgemeenschappen.

☐ **Gebruik inheemse planten.**

Ze leveren onderdak, voedsel en schuilplaatsen aan verschillende soorten insecten en andere dieren. Zo komen deze dieren spontaan naar je tuin.

□ **Kies planten met enkelvoudige bloemen** (met één rij kroonblaadjes). Insecten kunnen dan gemakkelijk in de bloem. Bij de dubbel bloemige variëteiten - gekweekt voor het oog van de mens - belemmeren de vele rijen kroonbladeren de weg naar de nectar. Door planten te kiezen die op verschillende tijdstippen bloeien is er op elk moment wel ergens voedsel te vinden in je tuin.

□ **Bomen en struiken die bessen dragen**, zijn een voedselbron voor vogels. Bovendien kun jij ook meegenieten van de bloemen in de lente in de dikwijls mooi gekleurde bessen in het najaar (bijvoorbeeld vlier, lijsterbes, spork, meidoorn). Niet alleen de broedvogels in je tuin, zoals de slakkenvangende zanglijster, varen er wel bij. Misschien heb je ooit het geluk op een winterse dag de fraaie pestvogel in je gelderse roos aan te treffen, op zijn weg van het hoge noorden.

□ **Kleine, al dan niet permanente watertjes** geven je tuin en het omringende landschap een ecologische meerwaarde. Ze brengen extra leven in de tuin. Ze trekken dieren aan die van een nat milieu houden. Of worden een drinkplaats voor insecten, vogels en kleine zoogdieren. Je kan ook drinkschalen plaatsen voor vogels en insecten, vooral bij droog, warm weer in de zomer en aanhoudende vorst in de winter.

□ **Oude bomen** zijn waardevolle schuilplaatsen. Zolang er geen gevaar bestaat dat ze schade berokkenen als ze omvallen, laat je ze beter staan. In de holtes vinden veel vogels nestgelegenheden. Ook vleermuizen verblijven in deze holtes. Bovendien zitten er tussen de schors vaak insecten die niet huizen in jonge bomen. Zaag van dode bomen de kruin af en laat de stam staan (het zgn. "kandelaren"). Misschien komt de grote bonte of de groene specht wel eens langs!

□ Ook **stekelige planten** zoals rozen, zuurbes en een dichte haag van mei- of sleedoorn zijn voor vogels veilige plekken om hun nest te maken. In groenblijvende struiken zoals hulst en klimplanten zoals gewone klimop schuilen vogels en overwinterende vlinders (zoals het bekende citroentje of de atalanta) graag tegen de winterse koude.

Een tuin hoeft niet even netjes te zijn als een woonkamer. Je kan gerust wat haagsnoeisels op een hoopje, een takkenbos of een stapelmuurtje van afgedankte bakstenen en tegels laten liggen. Voor veel dieren vormen ze een warm en veilig onderkomen voor de winter. Dieren die je in de lente en de zomer helpen in de tuin: padden, salamanders, egels, hazelwormen, wezels, spitsmuizen... Tussen de afgestorven planten vinden kleine zoogdieren (bijvoorbeeld dwergmuis) en amfibieën (bijvoorbeeld padden) een overwinteringsplek. Vaak schuilen er ook insecten in de lege zaaddozen. De meeste van onze inheemse zangvogels die hier overwinteren zijn insectenetters. Dus dat is mooi meegenomen. Maar bij schaarste aan insecten schakelen ze in de winter over op een zaadmenu. Restanten van bloeiwijzen kunnen nog zaad bevatten. Bovendien kunnen de bovengrondse delen, bloemen en stengels, nog sierwaarde hebben als ze uitgedroogd zijn. De afgestorven plantenstengels en uitgedroogde bloeiwijzen verwijder je dus best pas na de winter. Dat is trouwens ook beter voor het welzijn van de plant zelf. Veel planten hebben holle stengels. Als je die doorknipt of afbreekt, loopt er bij regenweer gemakkelijk water in waardoor ze kunnen

wegrotten. Na een regenperiode waarop vorst volgt, kan de plant ook bevriezen. Wil je opruimen na de winter? Doe dit niet te vroeg, want dan wek je misschien de dieren in hun winterslaap. Als ze wakker worden, zijn ze uitgehongerd en willen ze eten. Maar te vroeg op het jaar is het aanbod te klein. Dan zijn er nog te weinig insecten.

1.5. De ecotuin als afvalarme tuin

1.5.1. Afvalarme aanleg van een tuin

Een afvalarme tuin leg je aan volgens de principes van de natuurlijke kringloop. Enkele tips voor de aanleg van je tuin:

– Maak een goede soortenkeuze (zie verder in deze brochure)

Kies en plant bomen en struiken met hun volwassen grootte in het achterhoofd. Zo vermijd je overbodig snoeiwerk (en groenafval!) om de plant in te tomen. Kies voor inheemse en streekeigen soorten. Hun bladafval verteert snel en de ze leven heel lang.

– Vermijd onbedekte grond

Onbedekte grond is eigenlijk volstrekt onnatuurlijk. (On)kruiden proberen die vrije ruimte snel in te nemen. Bedek de grond tussen planten met herfstbladeren, dunne laagjes grasmaaisel, hakselhout of houtschors. Een deel van het groenafval kan je op deze manier nuttig gebruiken. Je houdt er het onkruid grotendeels mee weg, hier en daar schoffelen volstaat. Bovendien bevordert je het microbiële bodemleven. Onkruidbestrijdingsmiddelen worden zo volstrekt overbodig in je tuin.

– Snoeihout, takken en boomstammen als decoratieve elementen

Afscheidingen kan je maken van snoeihout, takken en boomstammen. Paadjes hoeven niet altijd aangelegd te worden met klinkers. Fijne houtsnippers of boomstamschijven ogen heel natuurlijk.

– Kringloophoekje in de tuin

Vaak vergeten, maar onontbeerlijk in elke tuin: een hoekje waar je kan composteren, waar je snoeiresten kan verwerken of bijvoorbeeld kippen kan houden. Misbruik dat kleine bosje op het einde van je straat niet om je gazonmaaisel en bladeren te sluikestorten! De GFT-ophaling blijft de tweede beste oplossing, na thuiscomposteren. Composteren kan je zelf. Groenafval wordt omgezet tot compost dat je op verschillende manieren nuttig kan gebruiken: om te mulchen of als bodemverbeteraar.

– Grasperken beperken of aangepast bewerken

Grasperken vragen veel werk en geven veel groenafval. Plan je de (her)aanleg van je gazon, kies dan voor traaggroeiende grassoorten. Die grassoorten hebben wel een trage opkomst, maar eens ingegroeid, moeten ze veel minder gemaaid worden. Traaggroeiende grassen geven dan ook minder groenafval. Ze kunnen ook beter tegen

droogte op onze schrale Kempense zandgronden en moeten dus minder of eigenlijk niet besprenkeld worden.

1.5.2. Afvalarm onderhoud van een tuin

– Grasperken maaien

Maai minder kort, dan is je gazon gezonder en krijg je minder mos. Bij de aankoop van een nieuwe grasmachine kan je kiezen voor een mulchmaaier. Een mulchmaaier verpulvert het gazonmaaisel en spreidt het opnieuw uit over het gazon. Zo heb je twee vliegen in één klap: minder groenafval en een natuurlijke bemesting.

– Minder snoeien

Snoei je te vroeg, dan is later op het seizoen een tweede of zelfs een derde snoeibeurt nodig. Hagen worden best gesnoeid als de twijgen zijn uitgegroeid, rond 21 juli. Zo spaar je één snoeibeurt uit.

– De truc met het karton

Ongewenste wortelonkruiden zoals brandnetels, distels en zevenblad pak je aan met karton. Bedek de grond in het vroege voorjaar (voor wortelonkruiden) of voor de winter (voor gazon) met ribbelkarton en leg hierop houtsnippers of compost om het karton op zijn plaats te houden. Het karton verteert en hoeft je niet weg te halen.

– Laat plantenresten liggen

Vaak wensen mensen een opgeruimde tuin. Ze zetten dan grove middelen in, bijvoorbeeld om afgevallen bladeren bijeen te rapen. Voor een gezonde bodem is een deken van bladeren en afgestorven plantendelen echter nodig, zeker in de winter.

1.6. Tips voor kleine (stads-)tuinen

Bij kleine tuintjes geldt het principe dat je de grenzen niet moet benadrukken. Trek de blik niet naar de muren, niet naar de afgelijnde vorm - maar naar de planten en naar de omgeving. Profiteer van de tuinen uit de buurt. Laat de beplanting van je tuin aansluiten op die van je buur en van het park achter de schutting. Of zet klimplanten tegen de muur. Zo krijg je een grotere tuin. De inkijk van burens of een minder fraaie omgeving kan je verstoppen met een klein boompje, een hogere struik of met klimplanten op een constructie die je perceelsafschieding verhogen.

Planten, de bouwstenen van je tuin

Voor elke plek is er wel een plant te vinden die het daar naar zijn zin heeft. Ook als het er donker is of als de bodem vol puin zit. Natuurlijk ga je planten kiezen die passen bij de bodem en het licht in je tuin. Dan groeien ze ook gezonder. Ze worden niet gauw ziek en krijgen veel minder aantastingen. Maar vooral: zo wint je tuin aan sfeer!

In zonnige tuinen zorgen vijg, kiwi, druif lavendel en rozen voor een mediterrane sfeer terwijl in schaduwrijke tuinen hortensia, klimopstruik, kamperfoelie, varens, hosta en bosanemoontjes een heuse bossfeer kunnen oproepen. Planten die thuishoren op dezelfde bodem en die dezelfde oriëntatie vragen, zullen het goed met elkaar kunnen vinden. Samen zullen ze de bodem ook goed bedekken. Dit betekent minder wieden waardoor herbiciden voorgoed verleden tijd zijn. Kies voor planten die iets kunnen betekenen voor het dierenleven. Zo dragen ze bij tot al wat leeft.

Wil je vlinders in je tuin, dan zit je met inheemse planten altijd goed. Vlinders zijn afhankelijk van verschillende soorten planten. Ze hebben planten nodig voor de nectar: de dracht- of voedselplanten. Andere planten hebben ze nodig om er hun eitjes op te leggen: de waardplanten. Als de rupsjes dan uitkomen, hebben ze meteen voedsel. Geen paniek dus als er plots gaatjes verschijnen in de blaadjes van een bepaalde struik: die kondigen juist vlinders aan! Koesteren dus die kraamkamer.

1.7 Waarom kiezen voor autochtone bomen en struiken?

Wat is inheems? Wat is autochtoon?

Via de actie 'Behaag onze Kempen' kiest u voor inheemse en streekeigen soorten. De organisatoren geven bovendien de voorkeur aan autochtoon plantmateriaal.

Bij fauna en flora van een bepaald gebied spreekt men van inheemse soorten als deze er sinds langere tijd (meestal sinds de laatste ijstijd) van nature voorkomen. De Zomereik is bijvoorbeeld een inheemse boomsoort in Vlaanderen.

Een plant is autochtoon in Vlaanderen, als deze een nakomeling is van planten die zich sinds hun spontane vestiging na de laatste ijstijd altijd natuurlijk hebben verjongd, of die kunstmatig vermeerderd werden met strikt lokaal materiaal. Een zomereik afkomstig uit de Balkan is dus niet autochtoon in Vlaanderen, maar de soort zomereik is hier wel inheems.

Waarom kiezen voor inheemse en streekeigen soorten?

Inheemse en streekeigen soorten gedijen goed op onze zandgronden en in ons klimaat. Bovendien trekken inheemse bomen en struiken meer diersoorten aan. Zo vergroot je de natuurwaarde van je tuin.

Waarom kiezen voor autochtoon plantmateriaal?

Autochtone planten kunnen beter aangepast zijn aan ziektes, uitzonderlijke vorstperiodes, interacties met andere organismen, ... dan niet-autochtone. Ze hebben zich immers gedurende vele eeuwen aangepast aan de lokale groeiomstandigheden. Deze aanpassingen zijn opgeslagen in het genetische materiaal van de planten en zijn daarom overerfbaar.

Welke autochtone soorten worden via de actie aangeboden?

De soorten die worden aangeboden via de actie en zijn opgenomen in de lijst van aanbevolen herkomsten van inheemse boom- en struiksoorten van INBO (Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek) vind je op de website: www.iok.be/bok.

2. Drie voordelen van Behaag Onze Kempen

Jij als burger met een tuin of een lapje grond kan het verschil maken door de aanleg en het onderhoud van een ecotuin. Behaag Onze Kempen engageert zich om je daarvoor de juiste informatie te leveren. Behaag Onze Kempen selecteert voor jou het meest kwaliteitsvolle en authentieke plantgoed.

Je behaagt niet alleen onze Kempen, hét behaagt ook vlinders, kevers, vogels, egels, kruiden, ... en jezelf natuurlijk. Ook de overheid is zich bewust van het nut van ecotuin en kleine landschapselementen. Heel wat gemeenten geven dan ook subsidies voor jouw aankoop van inheems plantgoed.

2.1. Voordelen voor het landschap

Hagen, houtkanten, knotbomen en boomgaarden zijn allemaal (half)natuurlijke elementen die ons landschap vorm geven. Vroeger hadden ze een voorname functie. Een haag luwt de wind en geschoren doornhagen dienden als veekering vóór prikkeldraad bestond. Allerlei vruchten van boomgaarden en kleinfruit vulden het eenvoudige menu aan. Een knotboom leverde brandhout.

Maar het verging deze landschapselementen slecht. Hun economische nut verviel. Bij schaalvergroting van landbouwpercelen en bij uitbreiding van bebouwing verdwijnen deze charmante stukjes groen steevast.

De resterende landschapselementen vormen vandaag nog altijd belangrijke schakels in onze versnipperde natuur. Ze functioneren niet alleen als schuilplaats en voedselbron voor vele dier- en plantensoorten. De dieren en planten(zaden) verplaatsen zich ook via lineaire begroeiingen en stapstenen naar andere leefgebieden, want door wegeaanleg, woningbouw en schaalvergroting in de landbouw zijn onze kleine natuurgebieden geïsoleerd geraakt.

Onder de ontelbare soorten in de houtkanten en hagen, zitten erg veel roofinsecten en vogels, die zich vanuit de houtkant of haag ook in de omliggende cultuurgewassen kunnen verspreiden om daar schadelijke soorten in toom te houden. Het is ook zo dat een (kleiner) aantal schadelijke soorten zich kan verspreiden via houtkanten en hagen.

Hagen, houtkanten en grote en kleine bossen bepalen mee het klimaat in een landschap. Ze remmen de wind en verzachten temperaturen (koelte in de zomer, minder strenge vorst in de winter).

Een heel actuele functie van kleine landschapselementen is het vertragen van de afvoer van regenwater. In gebieden waar deze elementen verdwenen zijn, vloeit het regenwater direct van akkers, en verhardingen af en zwellen de beken en rivieren veel sneller na een fikse regenbui. Met overlast in woon- en landbouwgebieden stroomafwaarts tot gevolg.

2.2. Voordelen in je eigen tuin

Streekeigen bomen en struiken

In tegenstelling tot bv. coniferen bieden onze streekeigen bomen en struiken telkens weer nieuwe vormen, kleuren en geuren: de stormachtige of doodstille aanblik van kale takken in de winter, bloesems en het prille groen van de lente, de weelde van bessen en zomers lover en de subtiele kleurenpracht van vruchten en bladeren in de herfst.

Het blijft echter niet bij dit visuele aspect.

Streekeigen groen betekent ook voedsel en schuilmogelijkheid voor ontelbare beestjes, groot of klein: bloesems voor hommels, bijen, zweefvliegen en vlinders, bessen voor vogels, bladeren voor allerlei insecten. Onzichtbaar in de bodem leven schimmeldraden, insectenlarven en wormen rondom de wortels en in het strooisel.

Aanplanten van streekeigen groen brengt de natuur in jouw buurt!

Voordelen streekeigen bomen en struiken:

- het plantsoen is niet duur
- ze kunnen oud worden
- landschapselementen met streekeigen soorten vormen onvervangbaar cultuurpatrimonium uit ons agrarisch verleden
- ze zijn goed bestand tegen ziekten en plagen
- ze zijn aangepast aan de grillen van ons klimaat en onze bodems
- streekeigen planten brengen de natuur in je tuin

Nadelen van uitheemse siergewassen

- het plantsoen is relatief duurder
- vaak gaan ze niet lang mee - coniferenhagen zijn lelijk (na 15 jaar)
- ze spelen een minderwaardige rol in de natuurwaarde van je tuin
- exoten kunnen in sommige gevallen explosief toenemen:
- vb. Amerikaanse vogelkers, Am. eik en Japanse duizendknoop
- door woekering van uitheemse gewassen, kunnen zeldzame planten letterlijk in de schaduw komen te staan en verdwijnen
- ze hebben vaak geen enkele waarde voor het landschap

(Hoogstam)fruitbomen

Het is de hoogste tijd de ogen te openen voor de enorme waarde en historisch betekenis van hoogstamfruitbomen. Oude fruitbomen worden in het beste geval door laagstam vervangen, waarvan de productie slechts mits sproeistoffengebruik kan worden veiliggesteld.

Nochtans heeft de hoogstam dit niet verdiend. Door een specifieke werkwijze wordt een krachtige fruitboom ontwikkeld met een taaheid welke belagers een minieme kans laat. Zeer goed in staat ziekten zelfstandig af te weren, verhoogt deze boom zodoende nog constant zijn weerstandsvermogen. Vaak zijn er plaatselijk ontwikkelde variëteiten, die een optimale afweging zijn tussen groeikracht op de (armere bodem), ziekteresistentie en fruitproductie.

Hoogstamboomgaarden vormen een apart biotoop dat nog rijk is aan insectenetende vogels. Zij vinden hier vaak nog een laatste beschutte leefruimte (zonder pesticiden) in het kalende of al naakte landschap. Een greep uit het aanbod: groenling, houtduif, koekoek, grauwe vliegenvanger, winterkoning, zanglijster, steenuil, staartmees, boomkruiper, grote en kleine bonte specht, groene specht, roodborst, boerenzwaluw en gekraagde roodstaart.

2.3 Voordelen voor je eigen portemonnee

Inheemse bomen en struiken zijn sowieso goedkoop. Bovendien geven heel wat gemeenten burgers die kiezen voor inheems plantgoed en/of het herstel van kleine landschapselementen een financieel duwtje in de rug.

Subsidies inheemse bomen en struiken

Sommige gemeentebesturen voorzien subsidies voor de aanplanting en/of het onderhoud van kleine landschapselementen met streekeigen bomen en struiken. Dit is het geval in Arendonk, Dessel, Herenthout, Laakdal, Lille, Olen, Nijlen, Oud-Turnhout, Retie, Rijkevorsel en Turnhout. Voor info en voorwaarden: neem tijdig contact op met je milieudienst. In sommige gemeenten dient de aanvraag één of twee maanden voor aanplant ingediend te worden. De aanvraag gebeurt meestal met een standaardaanvraagformulier dat de gemeente ter beschikking stelt.

Een vierde voordeel bij aankoop via Behaag Onze Kempen

Behaag Onze Kempen is een actie ontstaan en georganiseerd met tal van vrijwilligers. De kosten voor de organisatie blijven hierdoor tot een minimum beperkt. De winstmarge op de verkoop van het plantgoed wordt rechtstreeks geschonken aan reservaten in de Kempen. Jouw aankoop creëert dus ook rechtstreeks meer natuur in jouw buurt!

3. Hoe de juiste soorten kiezen – mengen

Vuistregels:

1. Meet de beschikbare ruimte op vooraleer je bestelt. Bedenk dat beplantingen “overlopen”, d.w.z. de haag of houtkant wordt breder dan alleen de (buitenste) plantrij, doordat de struiken en bomen ook fors in de breedte groeien.

2. Plant niet te veel stuks plantsoen. Geef elke individuele struik de ruimte om uit te groeien. Het duurt echt niet veel langer voor de haag of houtkant dicht is. Het resultaat zal beter zijn en langer blijven bestaan. Plant je toch meer, dan zal je na een aantal jaar moeten dunnen.

3. Kijk heel goed naar houtkanten, bosjes of bossen in de buurt van de te beplanten locatie.

De bodemeigenschappen weerspiegelen zich in de soorten die je ziet.

- Zit je vlakbij een beek en staan in de buurt vooral elzenkanten?
- Op een zandduin met alleen maar dennen, let je op de inheemse soorten die vanzelf in de omliggende bossen groeien: vb. lijsterbes, spork, zomereik en berk (dus niet Amerikaanse vogelkers of krentenboompje of Amerikaanse eik, die zijn niet inheems).
- Ligt je tuin in een oud landbouwgebied met houtkanten van zomereik, dicht bij de dorpskern of aan een oud boerderijgehucht?

4. Plant niet te veel soorten. Hou het sober! De Kempen zijn van nature arm en het aantal soorten is beperkt. Alle mogelijke soorten bijeenproppen in een aanplanting of een tuin leidt tot een slecht, niet authentiek resultaat! **Vermijd wel aanplantingen van één soort**, bijvoorbeeld lange hagen met enkel beuk of haagbeuk.

Bedenk vooreerst dat streekeigen bomen en struiken niet per se in een haag, een houtkant of een bosje moeten groeien om hun plaats en nut te hebben. Als solitair (vrijstaand) in de tuin hebben ze alle goede eigenschappen. Bovendien garandeert hun vrije stand een rijke bloei en een mooie vorm, niet onbelangrijk in de tuin.

Welk beplantingstype en aantal struiken en bomen passen bij de afmetingen van mijn grond en wat bestel ik dan best?

Dit hangt af van twee factoren:

De beschikbare **ruimte** en de beschikbare **tijd voor onderhoud**.

RUIMTE:

kleine tuintjes (< 100 m²):

geschoren haag (tot 1,5 m breed), enkele solitaire struiken, kleinfruit, één solitaire kleine boom of één hoogstamfruitboom als je met de buren afsprekt dat hij mag overhangen
=> geen tuinpakket, wel een bestelling op maat

middelmatig grote tuinen (100m² - 300 m²):

geschoren of wilde haag (tot 2 m breed), struikengroep of solitaire struiken met één of enkele kleine bomen, één grote boom, één of twee hoogstamfruitbomen, kleinfruit
=> 1 à 3 bloesembosjes in een geschoren of wilde bloesemhaag. Niet meer dan één bloesem- of vogelbosje voor solitaire struiken en 1 à 2 kleine bomen of beter een bestelling op maat.

grotere tuinen (vanaf 500 m²):

geschoren of wilde haag, struikenborder, solitaire struiken, enkele solitaire bomen of enkele hoogstamfruitbomen of één vruchtboom, kleinfruit
=> bestelling op maat voor een struikenborder of een gemengde haag, of één tuinpakket voor een oppervlakte van 150 m² bij plantverband 2 x 2,5 m, 4 volgroeide kerselaars beslaan een oppervlakte van 400 m², eventueel met een gemengde haag er rond

(randen van) weilanden, parkings, bedrijventerreinen (vanaf 1000 m²)

houtkant (minimum 4 m breed, 5 m hoog) of klein bosje of wilde hagen of hoogstam fruitboomgaard
=> geen tuinpakketten, vraag individueel advies aan de regio-verantwoordelijke op het bestelformulier, we stellen in overleg een aangepaste bestelling samen. Er zijn kortingen voor grote bestellingen.

Op onze website www.iok.be/bok vind je ook een toepassing om uit te vinden welke boom- en struiksoorten in jouw tuin passen. Zeker een bezoekje waard!

TIJD VOOR ONDERHOUD:

Heel weinig tijd voor onderhoud (< halve dag per jaar)

Solitaire struiken, kleine bomen, bomen en vruchtbomen; een bloesembosje of vogelbosje kunnen op natuurlijke wijze evolueren als je genoeg ruimte hebt voorzien.

Weinig tijd voor onderhoud (halve tot één dag per jaar)

Bloesemhaag en houtkant moeten maar om de paar jaar gesnoeid worden, maar de keren, dat er gesnoeid wordt, is het arbeidsintensief. Als de beschikbare ruimte krap is, zal vaker gesnoeid moeten worden.

Voldoende tijd voor onderhoud (meerdere dagen per jaar)

Geschoren haag, hoogstamfruitbomen, kleinfruit (behalve Mispel en Kweepeer), struiken en kleine bomen met beperkte groeiruimte.

Bepaal pas dan je plantafstanden als je weet hoe groot de individuele bomen, struiken en fruitbomen van nature worden.

Zet je ze dicht, bedenk dan dat je zult moeten snoeien of dunnen! Dat kost niet alleen tijd en werk, er zal ook (veel) snoeiafval ontstaan, dat je ergens in de tuin moet laten verteren of moet afvoeren.

Voor goede composteringstechnieken verwijzen we je naar de compostmeesters in je buurt (info bij de milieudienst van je gemeente).

Welke struiken en bomen passen bij mijn grond?

Welke soorten passen van nature goed bij elkaar?

De aangeboden boom- en struiksoorten zijn geselecteerd op basis van de bodemsoorten die in de Antwerpse Kempen overheersen.

	houtkant	Bosje	wilde haag, geschoren haag, heg
heel droge, arme grond	zomereik, boswilg ruwe berk spork, lijsterbes	zomereik, boswilg ruwe berk, spork lijsterbes	spork, ruwe berk lijsterbes, beuk zomereik, boswilg
droge, niet te arme grond	zomereik, winteraik, boswilg ruwe berk, (hulst) spork, lijsterbes hazelaar, vlier	zomereik, winteraik, boswilg, ruwe berk, (hulst) spork, lijsterbes hazelaar, vlier meidoorn, beuk	beuk, haagbeuk hazelaar, vlier meidoorn, boswilg ruwe berk, (hulst) lijsterbes, zomereik, winteraik
frisse, lemige grond of goede tuingrond	zomereik, winteraik, boswilg, ruwe berk, (hulst) spork, lijsterbes hazelaar, vlier boskers, linde niet Gelderse roos	zomereik, winteraik, boswilg, ruwe berk, (hulst) spork, lijsterbes hazelaar, vlier meidoorn, beuk boskers, linde niet Gelderse roos	meidoorn, sleedoorn haagbeuk, beuk (hulst), hazelaar, vlier lijsterbes, spork boswilg, ruwe berk zomereik, winteraik niet Gelderse roos
natte grond of verzopen grond	zwarte els, spork, vlier, boswilg, zomereik, lijsterbes (Gelderse roos)	zwarte els, boswilg zomereik, spork, vlier, lijsterbes (Gelderse roos)	boswilg spork, lijsterbes, zomereik, vlier (Gelderse roos)

Op laag gelegen gronden, met een zeer natte bodem (vb. plassen in de winter en ook tot ver in de zomer vochtig), moet je kiezen voor zwarte els, zomereik, spork, boswilg en lijsterbes. Een soort die in de Kempen van nature sterk beperkt is tot rijke en natte gronden langs beken, is Gelderse roos. Soorten als beuk, winterlinde en boskers zijn op natte gronden echt af te raden.

Ook op zeer droge, zandige duingronden zijn niet alle soorten geschikt. Nogal wat woonwijken op zekere afstand van de dorpskern liggen op een dergelijke grond, vaak stond/staat hier dennenbos. Het aantal soorten is op die gronden van nature beperkt, wees dus sober: zomereik, ruwe berk, spork, lijsterbes, boswilg en een enkele hulst.

De gronden die de meest diverse soortenkeuze toelaten zijn lemige zandgronden en oude landbouwgronden (met een dikke zwarte teeltlaag: zgn. "zwarte grond"). Vaak liggen deze rond oude boerderijen en dorpskernen. Ook de wat drogere gronden in beekvalleien horen hierbij. Hier kan je probleemloos iets meereisende soorten als winterlinde, boskers, haagbeuk, meidoorn en sleedoorn aanplanten en zowat alle andere soorten, behalve Gelderse roos.

Voor de keuze tussen het beplantingstype (geschoren hagen, wilde hagen, heggen, houtkanten of bosjes) is de bodemsoort van geen belang als tenminste de aan de bodem

aangepaste soorten werden gekozen. Gelderse roos en hulst komen van nature op hun standplaatsen in lage aantallen voor, plant er weinig van.

NOG VRAGEN?

ADVIES OP MAAT

Vrijwilligers van Behaag Onze Kempen helpen je ook graag voort.

We zijn telefonisch bereikbaar bij

Eddy Vercammen (specifiek voor bosplantgoed): 0478/45.45.47

Frank Van Gorp (voor fruitbomen): 014/42.02.48

Herman Puls (algemeen): 0496/96.78.27

INFOACTIVITEITEN

Velt, JNM en Natuurpunt bieden het ganse jaar door boeiende en informatieve activiteiten aan over natuur in de tuin en daarbuiten. Ook andere organisaties en gemeenten kunnen een vorming boeken.

www.velt.be - 0474/40 66 63

Velt-vormingen: de juiste plant op de juiste plaats, sier- of moestuin en verhardingen zonder gif, tegel- en gevelgroen, cursus natuur in de tuin i.s.m. Natuurpunt, insecten in de tuin i.s.m. Natuurpunt, cursus ecologische moes- of siertuin, 'siertuin ten huize van (ontwerp en omvorming van je eigen tuin), moestuin ten huize van...

Velt-activiteiten: snoeicursussen fruit en kleinfruit, ecotuinbezoeken, inrichtings-, beheers- en demonstratie-activiteiten, infoavond 'eetbare hagen',...

www.natuurpunt.be

Vanuit Natuur.educatie: cursus natuur in de tuin (i.s.m. Velt), insecten in de tuin (i.s.m. Velt), 'zet je tanden in de natuur', cursussen rond diverse organismen (insecten, paddestoelen, vogels, spinnen, waterbeestjes, ...) - 014-47 29 50

Natuur.afdelingen: cursussen van natuur.educatie, wandelingen, beheerswerken, natuureducatieve wandelingen, natuur.happenings, inventarisaties,... - 014-70 40 98 (afd. Nete&Aa)

www.jnm.be - 09/223 47 81

Een greep uit het aanbod: natuurbelevings- en educatieve activiteiten, weekends en kampen voor jongeren van 8 tot 25 jaar, verdeeld in drie leeftijdsgroepen. JNM heeft ook gespecialiseerde nationale werkgroepen: planten, insecten (viezebeestjes), zoogdieren,...

www.boomgaardenstichting.be - 012/39.11.88

Nationale boomgaardenstichting: organisatie, gespecialiseerd in hoogstamfruitboom-gaarden. Organisatie van snoeicursussen, proefmomenten, 'oogstfeesten' en infoavonden over oude fruitrassen.

4. Hoe juist aanplanten en onderhouden - snoeien?

Bedenk dat de jonge plantjes, als je ze met zorg aanplant, zullen groeien. Het eerste paar jaar veel trager dan je zou willen, daarna misschien veel harder dan je zou willen.

In dit hoofdstuk geven we summier informatie over aanplanten, onderhoud en snoei van bomen en struiken en fruitbomen.

Vuistregels

1. Behandel het jonge plantsoen met zorg. Vooral de wortels zijn kwetsbaar. Zorg dat de wortels nooit kunnen uitdrogen of beschadigd worden. Plant in de rustperiode (november – maart). Besteed veel zorg aan de plantkuil en hoe de wortels na het dichtgooien in de bodem zitten.

2. Als je je bij de soortenkeuze hebt laten leiden door de bodem (hoofdstuk 2), is bemesting/bekalking overbodig. De aangepaste soorten zullen hun voedsel uit de bodem zelf halen. Compost toevoegen, verbetert wel het water- en nutriëntenhoudend vermogen van een zandgrond. Dat kan voor jonge plantjes belangrijk zijn. Fruitbomen en kleinfruit kunnen wel (plantaardige of dierlijke) bemesting gebruiken.

3. Plant niet te veel, te dicht opeen. Houd bij het planten het beeld van de volwassen bomen en struiken voor ogen.

Hoe dicht mogen wettelijk bomen, struiken, hagen en de hoogstammige fruitbomen tegen de perceelsrand staan?

Overleg altijd vooraf met je burens en vermijd onnodige hinder!

Volgens het Veldwetboek moet een haag minimaal 0,5 meter van de perceelsrand verwijderd staan. Als de 2 burens echter schriftelijk akkoord zijn, mag ze op de perceelsrand staan. Onderhoudskosten worden dan gedeeld. Je mag, mits toestemming van je buur, van op zijn perceel de buitenzijde van je haag onderhouden (ladderrecht). Wil je een haag wat wilder laten groeien, plant dan verder van de perceelsgrens, vb op 1m50 of meer.

Hoogstammige bomen moeten minimaal 2 meter van de perceelsrand staan. Plant in praktijk houtkanten, solitaire bomen en hoogstamfruitbomen meer dan 4 meter van de rand gezien de straal van de volwassen kruin al gauw 5 à 7 meter kan bedragen voor bepaalde soorten. Te dicht bij de rand planten zorgt ook voor veel meer snoeiwerk en bovendien op moeilijk bereikbare plaatsen.

Een buur kan eisen dat de takken die over zijn perceel hangen afgezaagd worden, maar het is hem verboden die zelf zonder jouw toestemming af te zagen.

In sommige gemeenten bestaan plaatselijke verordeningen die de afstand anders regelen. Vraag naar de precieze wettelijke voorschriften in je gemeente bij de milieudienst of bij de natuurwachter (telefoonnummer onder ministeries).

Houtkanten en hagen zijn geen bos. Aanplant ervan behoeft in het kader van het Veldwetboek of het Bosdecreet dus geen vergunning van het College van Burgemeester en Schepenen. Let wel op! De aanplanting mag dan wel niet altijd vergunningsplichtig zijn, eens een houtkant er staat, is een vergunning nodig om hem te verwijderen (Natuurdecreet, gemeentelijke verordeningen).

Hebben de planten meststoffen nodig?

Nee. De planten zijn wilde soorten, die als je ze goed kiest (hoofdstuk 2), aangepast zijn aan de bodem van de streek. Wel kan men bij het planten goed verteerde compost met de grond uit het plantgat mengen om het waterhoudend vermogen van de zandgrond te verbeteren (GFT-compost is geschikt). Bladstrooisel dat je zelf of je buur over heeft in de herfst, mag je gerust tussen de jonge aanplant uitspreiden. Dump wel geen dikke lagen compost op de bodem tussen de planten. Hark nooit het bladstrooisel dat tussen de aanplant valt weg. Bomen en struiken hebben hun eigen strooisellaag nodig (voedingsstoffencyclus), net als in het bos. Fruitbomen en kleinfruit zijn wel gebaat bij bemesting omdat ze jaarlijks veel energie in hun vruchten stoppen. Gebruik compost uit eigen tuin of GFT-compost of goed verteerde dierlijke mest vermengd met stro (uit de paardenstal) of champignonmest. Compost is ook via de actie verkrijgbaar samen met het plantgoed.

Synthetische meststoffen (N-P-K, evt. Mg, S en Ca) voor bomen en struiken zijn om vier redenen schadelijk voor het milieu:

1. Voor de productie is ontzaglijk veel energie nodig (elektrische hoogspanning voor stikstof, geconcentreerde zuren en basen voor de meeste fosfaatmeststoffen).
2. Fosfaatproductie levert veel gipsafval: licht radioactief en aangerijkt met zware metalen.
3. Bij oordeelkundige toediening hoeft er geen enkele uitspoeling naar het grondwater te zijn, maar zeg nu zelf: weet je precies hoeveel je moet doseren?
4. De planten groeien harder dan van nature op onze grond, zodat meer groenafval ontstaat.

Hebben de planten water nodig?

Op de dag dat je plant, is water gieten na het vullen van het plantgat zeker goed. Zo spoelt de grond goed tegen de wortels aan. Bij een juiste soortenkeuze en een correcte planting moet het in principe al heel droog worden om het aanslaan van inheemse soorten te verhinderen, dus in de loop van het jaar gieten is normaal niet nodig.

Op echt droge gronden kan je het eerste jaar wel wat water geven (indien mogelijk opgevangen regenwater en geen leidingwater!). Als je water geeft, doe dat dan gericht: giet een beperkt aantal keren (zeker niet dagelijks) voldoende water tegen de stamvoetjes. Bij sproeien verdampt het meeste water vooraleer het de wortels bereikt, dat is dus zinloos. Wacht niet tot de grond kurkdroog is, maar geef bij een dreigende lange droge periode in mei, juni of juli preventief water.

Hebben de planten een steunpaal of een steundraad nodig?

Een pas verplante boom of struik heeft in verhouding tot zijn kruin weinig wortels, die zijn bij het verplanten immers afgeknipt of doorgestoken. Een plant gaat daarom de eerste jaren wiegen of zelfs zwiepen in de wind. Daardoor worden de jonge wortelscheutjes telkens losgerukt of stukgewreven tegen de bodemdeeltjes.

Hoogstamfruitbomen of groot plantsoen van bomen heeft hier veel last van. Geef zulk plantsoen een steunpaal (zie verder)!

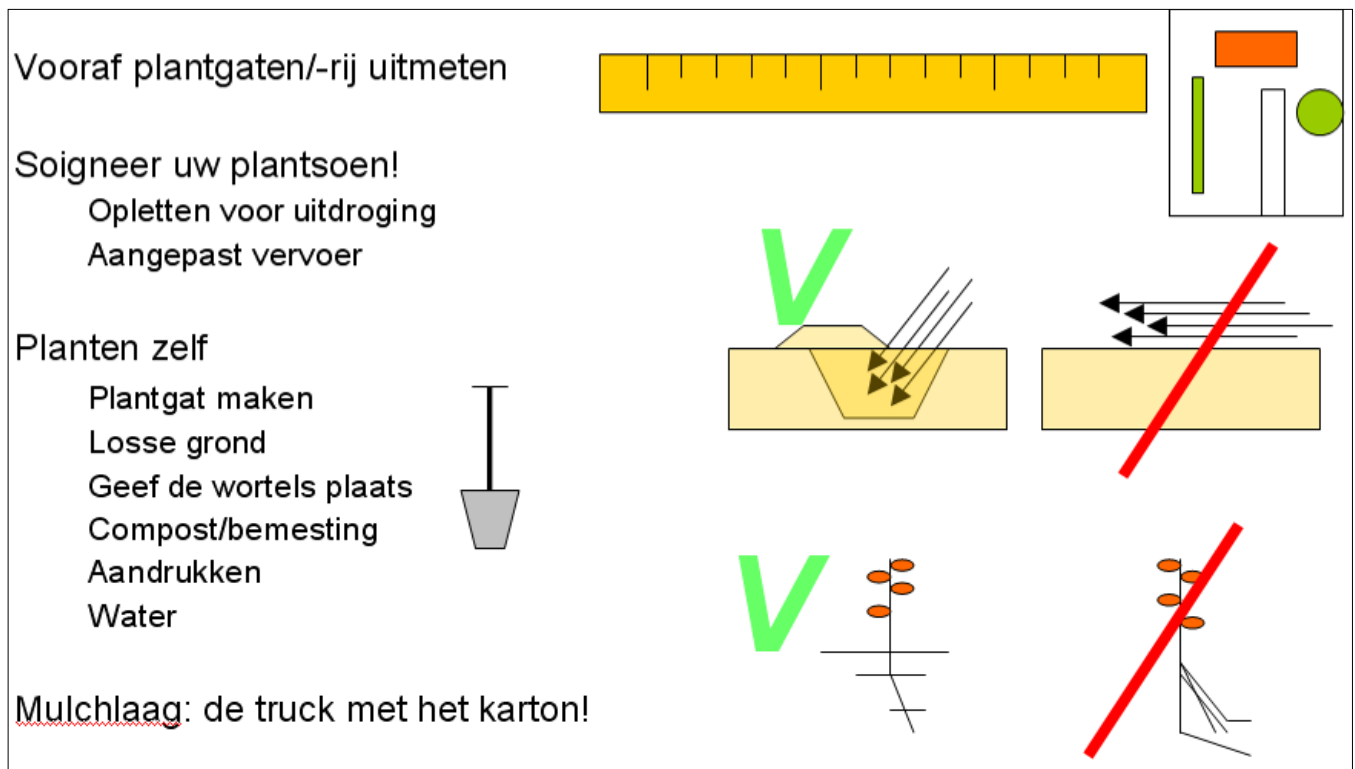
Inheemse bomen en struiken van het formaat dat wij aanbieden: zo'n 50 cm tot 100cm, heeft geen steunpaal nodig als je correct plant. Wij verkopen compact plantsoen dat in verhouding tot de kruin nog zoveel mogelijk wortels heeft en zich vanzelf aanpast aan de wind.

Palen en draad doorheen een haag zetten is dus overbodig. Het kan best dat dit materieel meer kost dan het plantsoen voor de haag zelf.

Moet ik houtsnippers strooien om onkruid tegen te gaan?

Hakken is één manier om onkruid tegen te gaan. Je kan de bodem ook mulchen. Dit betekent: de bodem bedekken met een laag organisch materiaal. Gebruik je houtsnippers, houd de snippers dan boven de grond. Als de snippers in de bodem zitten, gebruiken schimmels stikstof uit de grond om de snippers te verteren. Zo blijft er in de grond minder stikstof over voor je planten. Bovengrond heb je dit probleem niet.

4.1. Algemene werkwijze bij het planten

Laat plantgoed nooit zomaar liggen na aankoop. De wortels mogen in geen geval uitdrogen. Dek ze ook tijdens het vervoer goed af. Als je niet onmiddellijk plant, moet je het plantsoen inkuilen op een beschutte plaats. Een bussel plantjes wordt dan in een ondiepe kuil gestopt, met een dikke laag aarde boven op de wortels.

In principe kan je gedurende de hele rustperiode verplanten: **van begin november tot half maart**. Waar het in de winter erg nat is, is een planting half maart sowieso een aanrader. Anders krijgen de worteltjes te weinig zuurstof om aan te slaan, zelfs van soorten die op natte gronden probleemloos groeien zoals zwarte els!

Plant niet bij vriesweer, felle zon, droge oosten- tot noordenwind! Ideaal is zacht en vochtig, windstil weer (mist, motregen).

Haal de ingekuilde planten pas uit de grond als de plantgaten klaar zijn. Ook tijdens het plantwerk moet je de planten afdekken, bv. in een plastic zak. Graaf het plantgat zo groot dat de wortels er helemaal in kunnen. Spit de grond onder aan het plantgat los.

Meestal kan je aan de planten nog zien hoe diep ze in de kwekerij stonden. Ze moeten op hun nieuwe plaats precies even diep staan.

De dikste wortels van het plantgoed mogen eventueel enkele centimeters bijgeknipt worden. Spreid de wortels uit in het plantgat. Plooi ze nooit naar boven tegen de putwanden, maak dan het plantgat wat groter.

Vul de put voor zowat de helft. Ideaal is dat een helper de plant intussen rechthoudt. Laat langs alle zijden van de plant gelijkmatig aarde vallen. Zorg daarbij dat de grond goed verkruid is tussen de wortels terechtkomt. Schud dan eventjes met de plant, zodat de aarde

goed tussen de wortels zakt en de wortels gespreid blijven. Vul daarna het plantgat verder op en *druk* met de voet (niet stampen!) de aarde regelmatig aan.

Om het 'aanslaan' van de wortels te bevorderen is goed verteerde compost altijd nuttig. Meng deze compost naast het plantgat met de opgeschapte aarde. Gooi dus nooit een laag onvermengde compost op de bodem van het plantgat.

Wanneer je struiken of bomen plant in een weide of rond een grasveld, leg je de graszoden van het plantgat beter niet terug. Schep in de buurt een put en gebruik de grond daaruit om rond je planten aan te vullen. De overvloedige zoden kan je in die put leggen. De naakte grond rond het plantsoen kun je in het begin beter vrijhouden. Wat schoffelen of het aanbrengen van een mulchlaag kan zeker helpen. Zo krijgt de jonge plant minder concurrentie van grassen en kruiden.

Na enkele jaren mag je de zode rustig laten dichtgroeien, de concurrentie is dan niet meer bedreigend. Op plaatsen waar grazende dieren lopen, moet je de planten natuurlijk beschermen met een afsluiting.

4.2. Geschoren haag

Alle inheemse loofsoorten kunnen in een geschoren of in een wilde haag opgenomen worden, dus ook soorten als zomereik, wintereik, berk, vlier. De hiernaast opgesomde soorten zijn ideaal als basis voor een haag. Dat wil zeggen dat ze de meerderheid van het plantsoen kunnen vormen (vb. 60-70% van de planten) en aangevuld worden met andere mengsoorten, die voor de bodem in kwestie geschikt zijn (hoofdstuk 2).	<i>meidoorn</i> <i>haagbeuk</i> <i>beuk</i> <i>hazelaar</i>

MENGEN !!!

Mengen in een haag is een absolute must om je haag enige natuurwaarde te geven. Zoals in de inleiding gesteld is een loofhaag van een streekeigen soort sowieso al een pak beter dan coniferen. De klassieker in Vlaanderen is een jaar rond ondoorzichtige haag met enkel beuk (*Fagus sylvatica*).

Maar het kan beter (zie ook p. 42):

- De natuurwaarde van een monotone beukenhaag is niet zo groot.
- + Gemengde hagen herbergen een veel grotere verscheidenheid aan dieren, zeker als er bloeiende en doornige soorten in staan.
- Beuk krijgt in het voorjaar pas in mei nieuw frisgroen blad en staat nog bruin terwijl de rest van de tuin al volop in de lente zit.
- + Haagbeuk, meidoorn en sleedoorn komen een maand vóór beuk in blad.
- Puur beukenbladstrooisel verteert traag, heel vervelend voor wie van een net terras of frisse bloemenperken houdt.
- + Haagbeuk, meidoorn, hazelaar en andere soorten hebben snel afbrekend bladstrooisel: het breekt vanzelf af waar het ligt of je kan het heel makkelijk composteren.
- + Meidoorn, sleedoorn, spork en lijsterbes krijgen bloesems als je niet te frequent en kort scheert.

- + Door je haag breed genoeg te laten worden en op “strategische” plaatsen - waar je geen doorkijk wilt - beuk of hulst te mengen, kan je evengoed een ondoorzichtig scherm creëren.

Plantdichtheid

Vaak worden hagen aan 5 of meer planten per lopende meter aangeplant. De haag is dan enkele maanden eerder gesloten, maar in de volwassen haag (5 à 10 jaar) heeft elk plantje een bedroevend kleine groeiruimte, wat voor de vitaliteit niet bevorderlijk is. 1 tot maximaal 3 planten per lopende meter is heel wat beter.

Er zijn twee werkwijzen om snel een gesloten haag te bekomen.

Bij de eerste methode zet je paaltjes op regelmatige afstand en spant horizontale draden op 30 cm van elkaar. De eerste jaren vlecht je zo veel mogelijk van de jonge twijgen rond die draden. Zo krijg je takken in de haag die overwegend met de lengte van de haag meegroeien.

Bij een andere manier om een dichte haag te bekomen, is het belangrijk dat de zijknoppen snel uitgroeien tot zijwaartse takjes. Dit effect bereiken we door de toppen van de twijgen en takken met de haagschaar of snoeischaar af te knippen. Ook hier is het de bedoeling om de langste twijgen in de lengterichting van de haag te laten groeien en loodrecht daarop vooral korte, sterk vertakte twijggjes te verkrijgen.

Omdat je meer twijglengte wegsnoeit bij de tweede methode, kan het iets langer duren voor er een gesloten scherm ontstaat.

Vanaf het tweede of derde jaar krijgt de haag een eerste vormsnoei. De onderzijde moet steeds breder blijven dan de bovenzijde. Deze vorm zorgt ervoor dat de onderste takken genoeg licht krijgen. Als het plantgoed bovendien voldoende vrijgesteld wordt van gras en kruiden, zal de haag tot de bodem dichtgroeien.

Een strakke haag kan 2 keer per jaar geschoren worden (mei-juni, september-oktober). Je kan je eventueel beperken tot één snoeibeurt in juni of juli. Zorg ervoor dat de haag aan beide kanten even dik blijft ten opzichte van de lijn van de stammetjes.

Hagen waarvan je wenst dat ze rijkelijk bloemen en bessen dragen, moeten natuurlijk minder geschoren worden. Je kan het snoeien dan beperken tot het in de winter wegzagen of terugsnijden van de sterkst groeiende takken. Je kan ook om de twee of drie jaar grondig snoeien. Soorten die sneller groeien dan de andere in de haag moeten wel regelmatig selectief worden ingesnoeid.

Rondom de moestuin kan een haag met zijn wortels de naastgroeïende gewassen benadelen. Dit is op te lossen door jaarlijks in juni met een scherpe spade de wortels door te steken op 50 cm van de stammetjes. Reken op een strook van minstens 1 m verlies langs de haag waar je groenten productieverlies lijden. Leg hier eventueel je tuinpad.

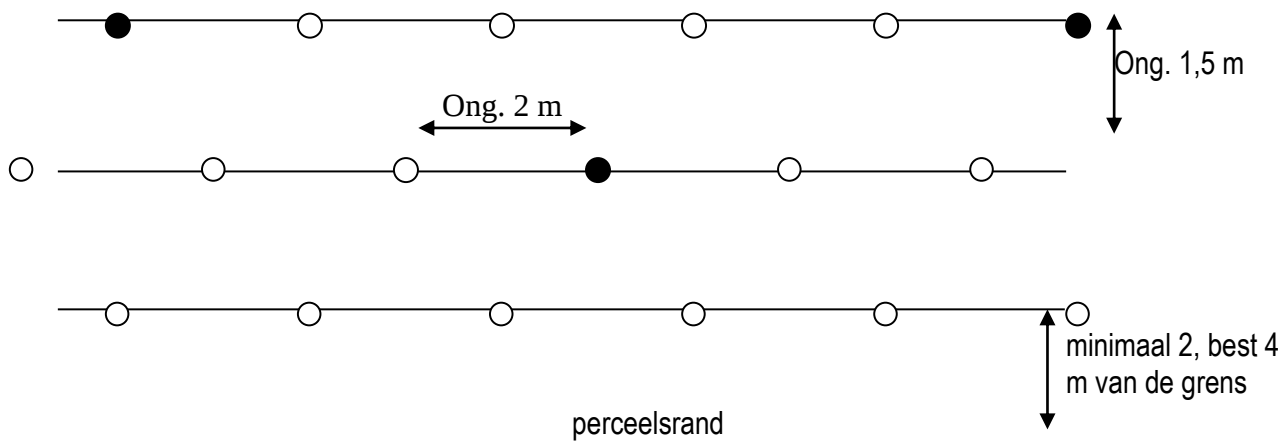
4.3. Bomen en struiken in de tuin

Bij de aanplant van struiken en solitaire bomen in een tuin, moet je vooral rekening houden met de ruimte die de volwassen struik of boom zal innemen. Inheemse bomen en struiken groeien snel. Kijk eens rond in je buurt naar het formaat van de courante soorten, zo kan je de benodigde ruimte beter inschatten. Alle inheemse loofsoorten verdragen regelmatige en sterke

snoei, zodat je hun vorm en omvang kan beïnvloeden. Het karakter van elke soort komt echter het best tot uiting als je de natuurlijke groei zijn gang laat gaan.

4.4. Houtkant

Zet in een struikenborder of een houtkant de planten ruim genoeg: 1,5 meter tussenafstand is het minimum. Plant beter een 2-tal meter uit elkaar in de rij en schrank opeenvolgende plantrijen. Zet de eerste plantrij minstens 1,5 m en best meer van de buitenrand van de buffer, zo kunnen de struiken uitgroeien zonder meer plaats in te nemen dan voorzien. Je kan alle streekeigen bomen terugzetten tot struikvorm. Plant dus bv. meer zomereik en berk dan je uiteindelijk als hoogstam wil. Na een tiental jaar kan je dan de best geplaatste exemplaren uitkiezen en de overige afzetten. Wissel struiksoorten met hogere boomsoorten af, maar meng de soorten niet te systematisch.

- kandidaat hoogstam (bv. zomereik, berk of zwarte els)
- struik

De eerste 2 jaar na het planten beperkt het onderhoud zich tot het vrijhouden van de struikjes. Als je merkt dat bepaalde trager groeiende soorten onderdrukt worden door snelle groeiers (bv. sleedoorn door meidoorn, zomereik door vlier) dan mag je die laatste stevig snoeien, zelfs tot een 20-tal cm boven de grond. Volwassen houtkanten kunnen om de 8 tot 20 jaar afgezet worden. Als de houtkant lang genoeg is kan je het werk over verschillende jaren spreiden om een volledige kaalslag te vermijden. Zorg voor scherp materieel, dat is veiliger en de sneden zijn zuiver, wat een goede hergroei garandeert.

4.5. Heg

Tegenwoordig vinden veel mensen een houtkant te groot. Landbouwers hebben het bijvoorbeeld niet graag naast hun grond, en voor de eigenaar zelf kan het kapwerk te omvangrijk zijn. Een zogenaamde heg kan hier uitkomst bieden.

Hoog opgroeiende soorten worden tot een minimum beperkt en vooral struiken worden in ruim plantverband (minimaal 2 meter tussen de struiken) lineair aangeplant. Een ijl lineair landschapselement met maximaal bloeiende struiken en veel minder onderhoud is het resultaat. Ruigtekruiden en bramen maken de heg compleet.

4.6. Fruitbomen

HOOGSTAMFRUITBOMEN

Wat is er mooier dan de uitbundige bloei van een hoogstamfruitboom in het voorjaar. Voor het aanplanten van hoogstamfruitbomen heb je wel voldoende ruimte nodig.

Hoogstamfruitbomen zijn visueel aantrekkelijke bomen die jaarlijks een goede oogst aan lekkere vruchten geven. De aangeboden fruitrassen zijn geschikt voor de arme zandgronden van onze Kempen. Men kan er nog onder lopen en genieten van de schaduw. De opbrengst is groter, maar hier moet men wel een aantal jaren op wachten. Hoogstamfruitbomen worden ouder dan de meer moderne laag- of halfstamfruitbomen. Ook blijven hoogstamfruitbomen veel beter gespaard van ziektes.

HALFSTAMFRUITBOMEN

Heb je onvoldoende ruimte voor hoogstambomen, dan kan je kiezen voor halfstamfruitbomen.

LAAGSTAMFRUITBOMEN

Ruimte wordt in Vlaanderen een steeds schaarser product. De alsmaar stijgende prijzen voor bouwgrond zorgen voor steeds kleinere kavels. In de meeste nieuwe tuinen is de beschikbare ruimte dan ook zeer beperkt. Deze tuinen zijn dan ook niet geschikt voor het aanplanten van hoogstamfruitbomen. Om de eigenaars van dergelijke tuinen ook de kans te geven om een aantal fruitbomen aan te planten hebben we dit jaar het assortiment uitgebreid met een aantal laagstamfruitbomen.

Ideetje: Een vrijstaande appel en perenhaag in de tuin

De beste manier om in een kleine tuin fruit te oogsten is het aanplanten van een appel- en perenhaag. De laagstamfruitbomen worden dan op een afstand van enkele meters van elkaar geplaatst. Dit heeft als voordeel dat men op een kleine ruimte verscheidene soorten kan aanplanten zodat het fruit op verschillende tijdstippen rijp is, afhankelijk van de soort.

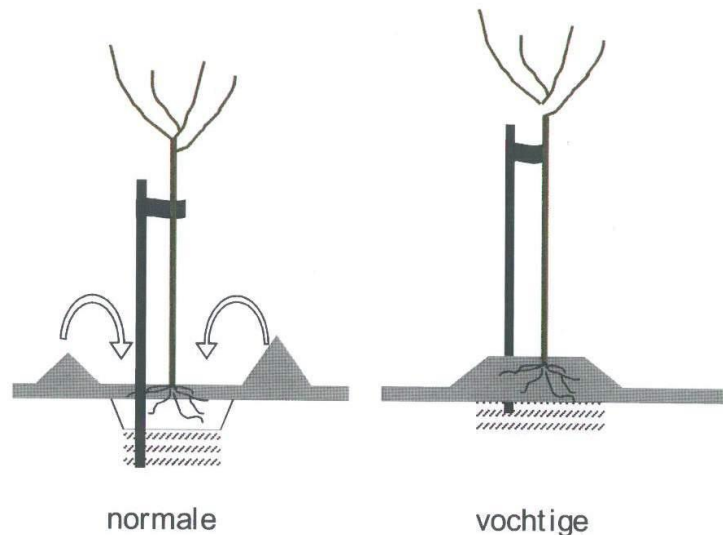
Het boek “Appels en Peren “ van Willy Mahieu is een aanrader voor wie zich wat meer wil verdiepen in deze materie. Het boek is op een leuke manier geschreven, uitgegeven door Lannoo en in elke boekhandel te verkrijgen voor een goede prijs.

4.6.1. Fruitbomen planten

Fruitbomen hebben graag een frisse bodem. Op een echt droge, arme zandbodem kunnen we je geen valse hoop geven: grote opbrengsten zijn niet te verwachten, zeker niet van peer. Zit je op een vochtige bodem, plant fruitbomen dan op de drogere delen van je grond.

Als je de ruimte hebt, verdient het de voorkeur om minstens 2 fruitbomen van hetzelfde of een ander ras te planten. Kruisbestuiving is bijna altijd bevorderlijk voor de vruchtzetting. Het is voldoende dat binnen 50 à 100 m geschikte fruitsoorten staan, vb. bij de buren.

- Plant hoogstamfruitbomen 8 tot 10 m uit elkaar en houd afstand van gebouwen, grenzen en andere bomen en struiken.

Op een natte bodem maak je geen gat, maar zet de wortels bovenop de begane grond. Vul aan met aangevoerde, humeuze grond tot je boom als het ware op een heuveltje staat.)

- Graaf een plantgat dat breder is dan het wortel-stelsel.
- Spit de bodem van het gat goed los.
- Zet hierin eerst een steunpaal van 2m50 lengte, ongeveer 15 cm uit het midden in de zuidwestrichting. De steunpalen die wij aanbieden hoeven geen beschermingsmiddel.
- Ga na of er geen dikke wortels van de boom ingescheurd zijn bij het uitgraven op de kwekerij. Knip zulke wortels in tot waar ze gezond zijn (zuiver uiteinde), hetzelfde met beschadigde twijgjes.
- Zet de boom midden in het gat naast de paal en plant hem even diep als hij stond in de kwekerij. Vul het plantgat volledig met grond, schud stevig met de fruitboom, duw de grond goed aan en overgiet met veel water zodat de grond nauw rond de wortels sluit. Bevestig een boomband aan de bovenkant van de boompaal en de stam in een 8-vorm zodat er bescherming is tussen de stam en de paal. Een oude fietsbinnenband kan dienst doen als boomband.
- In tegenstelling tot inheemse bomen en struiken moet je fruitbomen jaarlijks voedsel geven. Reken per volwassen boom 75 kg verteerde stalmest, champignonmest of compost, te verdelen rond de stam. Als je op een ecologische manier fruit wilt telen, is chemische meststof uit den boze. Dolomietkalk of mergel kan helpen op zure grond.

4.6.2. Fruitbomen snoeien

Goed snoeien is een vak apart. Hier doen we een poging om de basisbeginselen weer te geven. Veel beter volg je een **snoeicursus**. Velt, Natuurpunt en de Nationale boomgaardenstichting organiseren regelmatig zulke cursussen in de streek. Meer info: zie achteraan deze brochure bij 'ACTIVITEITEN IN DE KIJKER'

Bolkroon zonder hart- of middentak: pruimen, kersen, appels.

Keuze van de gesteltakken

Appels worden opgekweekt met 3 of 4 gesteltakken, kersen en pruimen met 4 of 5. De gesteltakken moeten de ruimte van de kroon in het horizontale vlak rondom regelmatig verdelen. De gesteltakken moeten op 10-15 cm verticale afstand van elkaar staan op het stamgedeelte vanaf 180cm hoogte. Het beste kunnen de gesteltakken onder een hoek tussen 45° en 60° van de stam opgroeien. Te steile kunnen afscheuren en te vlakke groeien weinig en buigen te ver door.

Eerste vergaffeling

De gekozen gesteltakken worden in het voorjaar na planten ingekort tot op 2/3 à 1/2 van hun lengte, **altijd tot op een naar de buitenzijde gerichte knop!** De sterker groeiende takken worden verder ingesnoeid dan de zwakkere. Door dit insnoeien gaan de gesteltakken zijtakken vormen. Slechts twee van de zijtakken blijven aan elke gesteltak, zodat een gaffel ontstaat. Hiervoor kies je bij voorkeur scheuten, die zoveel mogelijk in dezelfde richting groeien als de gesteltak en tevens de kroon rondom zo regelmatig mogelijk verdelen. Het verlengde van de gesteltak zelf boven de vergaffeling wordt gesnoeid tot op een van de 2 zijtakken of tot op een naar de buitenzijde gerichte knop.

De eerste vergaffeling komt op 60 tot 80 cm van de stam. Het insnoeien van deze takken en van de daarop ontstane twijgen wordt nog enkele jaren volgehouden, op 60 tot 70 cm tussenaafstand.

Verdere opbouw van de bolkroon

Zodra de boom een driejarige kroon heeft met een goede vergaffeling, hoef je aan de vorming van de volgende vergaffelingen over het algemeen minder zorg te besteden. Houd vanaf dan bij het snoeien steeds de latere bolle kroonvorm in gedachten, om te voorkomen dat je ooit dikke takken weg moet zagen.

Piramidale kroon mét harttak: peren en ook *Sterappel* en *Keulemans*.

Etagebouw

De piramidale kroon wordt gevormd uit een horizontale krans (etage) van 3 tot 4 gesteltakken **plus een centrale harttak**. De vergaffeling verloopt zoals bij de bolkroon. De vorming van de eerste etage mag lang duren, want het is bijzonder belangrijk dat deze etage van gesteltakken krachtig genoeg is, voordat je met de hoger kroondelen begint. Anders overgroeien die de eerste etage.

Harttak

De harttak moet na het snoeien altijd iets boven de gesteltakken blijven uitsteken. De harttak moet bij elke snoeibeurt op naar verschillende zijden gerichte ogen worden gesnoeid. Als je bv steeds op een naar de westzijde gerichte knop snoeien, zal op den duur een scheve boom ontstaan. Uit de zijtakken van de ingesnoeide harttak worden jaarlijks 1 tot 2 nieuwe gesteltakken gekozen: spiraalsgewijs om de harttak.

Uit het voorgaande wordt duidelijk dat de vormingssnoei gedurende een reeks van jaren moeten worden doorgevoerd.

Het beste tijdstip om te snoeien is februari maart voor appels en peren. Pruimen en kersen snoeit men het beste tijdens de bloei. Noten snoeit men eind augustus (NOOIT in het voorjaar)

4.6.3. Onderhoud, schade van lentenachtvorst

Verwijder zeker de eerste jaren het fruit van de boom, zodat die eerst op vorm kan komen. Anders zijn de takken te dun en gaan deze afhangen waardoor heel de vorm verloren gaat. De energie die hij anders in de vruchten steekt kan hij niet gebruiken voor de vorming van zijn takken.

Minstens tot aan de “ijsheiligen” van 15 mei is nachtvorst in de Kempen te verwachten. De beste remedie tegen bevroren bloesem is een laatbloeiend ras planten. Kerselaars en pruimelaars zijn echter vroege bloeiers. De grond onder de bomen kruidenvrij, onbedekt en vochtig houden helpt wat. Tijdens de bloei dus strooisel verwijderen en gras onder de bomen zo kort mogelijk maaien. Zo vergroot je de warmte-uitstraling van de minerale bodem naar de nachtelijke hemel zodat de vrieskou vlak boven de grond iets mildert. Dit alles heeft bij hoogstammen minder effect omdat de kruinen hoger boven de grond hangen. Maar ook daar kan elke halve graad Celsius belangrijk zijn.

Fruitoogst zal altijd afhankelijk blijven van weerschommelingen, zowel tijdens de bloei als de rijping.

4.7. Vruchtbomen

Voorzie een ruimte van 7 à 10 m doormeter rond een notelaar of tamme kastanje. Om rijk vrucht te dragen heeft de kroon langs alle kanten veel licht nodig. Volg de algemene planttips (3.1) voor kastanje en die van fruitbomen (3.6.1) voor notelaar.

Tamme kastanje verkiest drogere bodems. Notelaar moet voldoende vocht hebben, maar kan niet tegen natte bodems.

Snoei sterke, lage zijtakken op tijd af, maar maak geen te lange kale stam. Zware, oude takken afzagen kan dodelijk zijn, vooral notelaar rot in. Snoei notelaar in de zomer of nazomer om de eerste jaren een open kroon te bouwen. Oudere notelaars niet snoeien.

Kruisbestuiving bevordert een goede oogst heel sterk, plant dus als het kan twee bomen (of overtuig je burens er ook een te planten). De kronen laten weinig licht door, dus de planten eronder moeten schaduwverdragend zijn.

Mispel var. Westerveld

Kweeper var. Champion

Tamme kastanje

Notelaar

4.8. Kleinfruit

Naast het aanbod aan fruit- en vruchtbomen wordt er ook kleinfruit aangeboden. Kleinfruit is zowel geschikt voor grote als voor kleine tuinen.

Een goede plaats voor kleinfruit is in de buurt van de moestuin, in de beste grond van de tuin dus. Bessenstruiken zijn zeer geschikt als afscherming rondom de moestuin. Zorg voor afwisseling van soorten.

Voor alle bessen is een mulchlaag en jaarlijkse compostbemesting aan te raden. Plant net zo diep als de struik in de kwekerij stond! Aan het kleurverschil op het hout kan je zien hoe diep ze in de kwekerij stonden.

Kleinfruit dat wordt aangeboden:

Rode bes

Je kan losse struiken kweken of leiden aan een draad.

Struiken

- Plant ze 1,5 tot 2 m uit elkaar.
- Vormsnoei: Werk de eerste jaren naar een open, luchtige struik zodat de bladeren snel drogen (minder bladziekten) en alle bladeren veel zonlicht vangen (zoetere en grotere bessen). Kies direct na het planten 3 tot 4 takken uit, snoei de rest weg. Snoei de gekozen takken ook op 2/3 tot de helft terug **tot net boven een naar buiten gerichte knop**. In de loop van het eerste groeijaar zullen dan zijtakken gevormd worden. Hou het tweede jaar maximaal 10 gesteltakken over.
- Onderhoudsnoei: Na enkele jaren stelselmatig verjongen door telkens 1 of enkele gesteltakken terug te snoeien **tot een naar buiten gericht zijtakje of een knop aan de basis**. Dit zal de nieuwe gesteltak vormen. Te zware takken en scheuten die uit de grond komen volledig wegsnoeien.
- Vruchtsnoei: Rode bessen dragen zowel op eenjarig jong zijhout als op ouder kort vruchthout. Knip vertakkingen van zijtakken weg omdat ze concurrent kunnen worden van de gesteltakken. Kort zijtakken elk jaar in tot 2/3 of de helft. Snoei oudere en langere zijtakken terug tot een knop of takje aan de basis zodat nieuw eenjarig hout kan groeien.

Geleid aan draad

Nadeel is dat je draad en palen moet zetten, voordeel is dat je beter aan de struiken kan en dat de bessen meer licht en lucht krijgen.

- Plant de struiken 105 cm uit elkaar en selecteer 3 takken, die je 35 cm uit elkaar verticaal aan de draden bindt of selecteer 2 takken die je 70 cm uit elkaar bindt. Snoei zoals hierboven aangegeven.

Stekelbes

Plant best 1,5m uit elkaar. De eenjarige takken geven de beste vruchten dus verwijder regelmatig oudere takken. Verder vrijwel dezelfde snoei als rode bes. Maar stekelbes heeft de neiging om takken te vormen die op de grond hangen. Snoei daarom op **knoppen die naar boven wijzen** zodat opwaartse groei gestimuleerd wordt.

Zwarte bes

De cassisstruik heeft rode knoppen, bloeit vroeg en moet door insecten worden bestoven. Een zwarte bes moet je zeker niet leiden. Laat ze gewoon uitstruiken met als goede plantafstand ongeveer 1,5m.

Cassisstruiken dragen het best op eenjarig hout. Daarom is het best iedere winter de takken behoorlijk kort terug te snoeien.

1^e jaar: Na de aanplant mag je de bessenstruik zeer kort insnoeien (ongeveer twee knoppen boven de basis).

2^e jaar: Laat bij het snoeien in de winter alleen de beste takken staan, zwakke takken en diegene die in de weg gaan staan snoei je weg.

Vanaf het 3de jaar kan je elke winter enkele oude takken wegsnoeien.

4.9. Klim- en slingerplanten

Klimplanten zijn planten die ondersteuning nodig hebben om omhoog te groeien omdat de stengels niet stevig genoeg zijn om de plant zelfstandig te dragen.

Er zijn verschillende methoden waarmee klimplanten zich een weg omhoog banen. Dat kan door middel van kruipen. Er zijn ook klimplanten die door middel van haakvormige stekels omhoog klimmen zoals bij de klimmende vormen van rozen. Klimop en klimhortensia klimmen door middel van hechtwortels. De druif en de meeste soorten passiebloemen hechten zich met behulp van stengelranken.

Planten die klimmen door zich rond de steun te slingeren worden slingerplanten genoemd. Men heeft rechtswindende (twijg draait met de zon mee) en linkswindende (tegen de zon in) planten.

Klim- en slingerplanten passen heel goed in een kleine tuin. Je plant ze aan de voorgevel of langs een vrijstaande muur. Gevelplanten vormen een alternatief voor bomen. Je bootst er de gelaagdheid in de natuur mee na. Op die manier haal je de natuur dicht bij huis. Gevelgroen kan de eenzijdigheid van stenen en beton doorbreken. Bovendien werkt gevelgroen rustgevend en heeft een isolerende en beschermende functie ten opzichte van temperatuurschommelingen en geluid.

Let op volgende zaken bij de keuze van je plant.

Gevelconstructie

Een gevel moet stevig genoeg zijn. Controleer de gevel op schade; scheuren en gaten, slechte voegen... maar ook op ventilatieroosters. Stel vast om welke steensoort het gaat, en welke voegmortel werd gebruikt. Bij zachte voegen (kalkmortel) en pleisterwerk is het niet verstandig om hechtende klimplanten te plaatsen. Andere soorten klimplanten kunnen wel, mits een goede klimhulp.

Vochtbelasting

Hierbij kan de ligging van de gevel (schaduwrijke N-gevel, ZW-gevel) een rol spelen, maar ook de schaduw van omliggende gebouwen.

Voor het aanplanten van gevelgroen, moet de gevel goed bestand zijn tegen vocht.

De soort beplanting is ook bepalend voor de hoeveelheid vocht op de gevel; een dek van klimop of wingerd werkt als een regenscherm, maar kamperfoelie heeft dit effect niet.

Als de muur vochtig is, moet in eerste plaats de oorzaak van het vocht bepaald en verholpen worden. Als het niet verholpen kan worden, kan nog altijd gekozen worden voor een systeem dat vrijblijft van de gevel.

Een maatregel die gunstige invloed heeft op het vochtgehalte van de gevel is de afstand tussen de gevel en het systeem. Hoe groter de afstand (8-30 cm), hoe beter de ventilatie en hoe minder snel een vochtprobleem zal ontstaan. Extra voordeel van een dergelijke tussenruimte is de thermische isolatie van het gebouw.

Beplanting

De plantensoorten die worden toegepast bij gevelbegroeiing zijn bepalend voor de constructie van een systeem en voor het gewenste eindbeeld. Het is dus belangrijk te kijken naar de eigenschappen van de planten, zoals de klimvorm, de groeisnelheid, en de maximale groeihogte van de plant.

Onderhoud

Aanleg en onderhoud gaan hand in hand bij het tot stand komen van een goede gevelbegroeiing. Ook het regelmatig controleren van de klimhulpen blijft belangrijk. Zorg er in de eerste plaats voor dat je klimplanten goed geleid zijn langs aangepaste stevige klimhulpen. Soorten met een brede, uitbundige, sterkwindende of hoge groeivorm kunnen schade aanrichten in en rond daken, regenpijpen, balkons en vensters. Dit kan alleen vermeden worden door regelmatig snoeien. Stilstaan bij de plantenkeuze vooraf kan later veel werk besparen.

Maar ook al heb je een doordachte keuze gemaakt en rekening gehouden met de hoogte en de groeikracht van de plant, toch moet je de klimplanten meestal binnen de perken houden. Welke snoei je moet toepassen, hangt af van de plantensoort.

Dood hout haal je uit de klimplanten en takken en twijgen die in de weg hangen, knip je af. Sommige klimplanten maken worteluitlopers. Die verwijder je regelmatig tijdens het groeiseizoen. Ranken die over de grond kruipen, knip je af om te vermijden dat ze de lage begroeiing in de buurt bedekken of dat ze zich spontaan vermeerderen door te wortelen.

Bodem en standplaats

Een goed doorlatende bodem is essentieel voor gevelbegroeiing. De plant moet ook voldoende wortelbare ruimte hebben. Bij onvoldoende wortelruimte zijn ze te vergelijken met potplanten. Bij droog weer moet je ze water geven. Om waterverspilling tegen te gaan, volstaat een opstaande rand van 10 cm rond het plantgat.

Omdat de meeste klimplanten bosplanten zijn, verkiezen ze een vochthoudende, humusrijke bodem waarop grond- en regenwater niet blijven staan. Een uitzondering is hop: die verdraagt een natte standplaats. Sommige klimplanten, zoals de wilde kamperfoelie, verkiezen een eerder zure grond.

Klimplanten uit streken met warmere zomers, plant je bij voorkeur op een warme en beschutte plaats bijv. trompetklimmer, wijnrank en kiwi.

Klimhulpen

De meest voorkomende fout in het ontwerp is de onbruikbaarheid van de klimconstructie. Een te wijd traliwerk is hier een voorbeeld van. Hierdoor kan de klimplant niks anders dan loodrecht omhoog groeien alsof er enkel een kabel hing, zonder ook maar een kans te krijgen om zijn zijscheuten goed te laten ontwikkelen. Soms hangt het traliwerk ook veel te hoog, waardoor de plant eerst een onmogelijke leegte moet overbruggen alvorens zich ergens aan te kunnen optrekken. Of de gebruikte latten zijn te dik, waardoor de plant er zich onmogelijk kan rondslingeren.

Goede, stevige klimhulpen zijn belangrijk. De plant moet mooi kunnen opgroeien en het beheer moet eenvoudig zijn. Besteed daarom voldoende aandacht aan de materialen. De

levensduur van een klimhulp moet overeenstemmen met die van de klimplant. De gebruikte klimhulp moet ook zijn aangepast aan de maximale dikte van de klimplant, zowel wat de stevigheid en de dikte van het materiaal betreft, als wat betreft de plantafstand ten opzichte van de gevel.

Roestvrij staal is het materiaal met de langste levensduur en het vergt geen onderhoud. Een klimhulp bestaat uit twee onderdelen: de kabels of buizen of het latwerk waarlangs de plant zal klimmen, en de dragende constructie waaraan de kabels, buizen, etc. worden bevestigd.

Stalen kabels zijn bij voorkeur geplastificeerd. Staal verhit in de zon waardoor de plant verbrandt of weigert te klimmen. De bevestigingshaken en draadspanners zijn bij voorkeur uit roestvrij materiaal vervaardigd. Anders komt op termijn de kabel mét de klimplant naar beneden.

Hout is een natuurlijk materiaal met een beperkte levensduur. Naargelang de houtsoort spreken we van een korte levensduur (4 tot 6 jaar) tot een zeer lange levensduur (50 jaar en meer). De keuze van het hout hangt af van de verwachte levensduur van de klimplant. Een degelijke houten klimhulp kan nog dienstdoen voor een eventuele opvolger.

- **Winders** hebben stengels die schroefvormig rond een steun groeien. Ze winden zich rond iets: een stam van een boom of struik, een paal of zuil. Ze groeien dus niet tegen een muur. Wil je een winder langs de muur, voorzie dan klimhulpen.

Kamperfoelie en Hop zijn winders.

Zet windende planten nooit in de buurt van regenpijpen. Ze kunnen de regenpijp stuk 'wurgen' en zelfs uit de muur trekken. Winders kunnen ook het dak beschadigen door de pannen op te lichten. Winders slingeren zich rond verticale hulpstukken. Een rond profiel, met een diameter van niet meer dan 5 cm, is het meest geschikt.

- **Rankers** zijn planten die tak- of bladranken maken waarmee ze zich omhoog werken, bijv. **wijnrank** en bosrank. Deze planten behelpen zichzelf op hun natuurlijke groeiplaats, maar ze hebben een klimhulp nodig langs een muur.

Rankers verkiezen een traliewerk met mazen van ongeveer 15 cm x 15 cm. Voor een wijnrank mag de maasgrootte 40 cm x 40 cm zijn. De profielen in ijzer of hout zijn bij voorkeur rond en niet te dik, maximum 3 cm diameter. Als de profielen vierkant zijn, moeten de fijne rankertjes van de klimplanten er rond kunnen krullen.

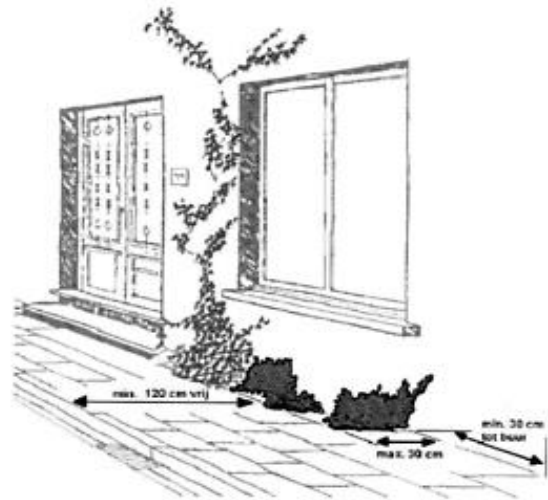
In de plaats van een traliewerk kun je ook een laddertje maken van ronde houten stokjes, bamboestokjes of ijzeren kabeltjes. Plaats ze ongeveer 20 à 30 cm boven elkaar. Bind de planten aan wanneer ze beginnen te klimmen.

Reglementering i.v.m. straatgeveltuintjes

Voor het aanleggen van een straatgeveltuintje moet je een aanvraag indienen bij je gemeente. Je dient bij het aanvraagformulier een schets te voegen van de inplanting en de afmetingen van het straatgeveltuintje. Ook een foto van de gevel en een lijst van plantensoorten moeten mee worden ingediend.

De algemene regelgeving zegt dat het geveltuintje max. 30 cm breed mag zijn (1 vierkante stoeptegels). Het geveltuintje moet minstens 30 cm van de gevel van je buur verwijderd blijven. En voor de doorgang van de voetgangers moet een afstand van 120 cm stoepbreedte (4 stoeptegels) bewaard blijven.

5. Voorbeeldcombinaties gemengde hagen

Beuk – haagbeuk

De makkelijkste en meest voor de hand liggende combinatie bij het aanleggen van een gemengde haag is de combinatie beuk – haagbeuk.

Bij het aanleggen van een dergelijke gemengde haag zullen alle mogelijke verhoudingen leiden tot een mooi ogend resultaat.

Bij het aanleggen van een gemengde haag met haagbeuk en beuk is het van groot belang dat je eerder klein en gedrongen plantsoen gebruikt. Wanneer je groot plantsoen (vb. 125 cm) gebruikt loop je een grote kans dat er groeiverschillen optreden. Groot plantsoen van gewone beuk zal minder snel aanslaan en dus meer dan waarschijnlijk een groeiachterstand oplopen.

Het plantsoen dat wordt aangeboden tijdens de “Behaag onze Kempen” – acties wordt zorgvuldig geselecteerd en is van grote kwaliteit zodat problemen met groeiachterstand vermeden kunnen worden.

Tip

De bladeren van een beuk zullen in de winter verkleuren maar de bruine bladeren blijven een hele winter hangen. Op plaatsen waar je ook in de winter doorkijk door je haag wil vermijden kan je het beste vrijwel alleen gewone beuk aanplanten. Op andere plaatsen zoals wat meer achteraan je tuin of in de hoeken kan je dan kiezen om wat meer haagbeuk aan te planten.

Meidoorn – haagbeuk

De allerbeste combinatie voor een gemengde haag in je tuin is de combinatie meidoorn – haagbeuk. Deze combinatie leidt tot een zeer mooi en natuurvriendelijk resultaat.

Je kunt een dergelijke haag ook in alle mogelijke verhoudingen aanplanten. Een 50 – 50 combinatie kan tot zeer mooie resultaten leiden. Haagbeuk en meidoorn hebben ongeveer eenzelfde groeisnelheid tenzij de haag op arme en droge zandgrond aangeplant wordt. Op droge en arme zandgrond loop je een grote kans dat meidoorn groeiachterstand oploopt.

Bij deze gemengde haag met meidoorn zijn doornen onvermijdelijk maar een doordachte aanplant kan veel nadelige effecten van de doornen voorkomen. Op plaatsen in je tuin waar je

geen doornen kan of wil hebben kan je bijvoorbeeld enkel haagbeuk aanplanten en wat verder achteraan je tuin of in de hoeken kan je dan weer net meer meidoorn aanplanten.

De voordelen van deze combinatie zijn dat het bladafval van een dergelijke gemengde haag goed strooisel zal opleveren.

Meidoorn draagt van mei tot juni mooi witte en sterk geurende bloemen. Omdat meidoorn bloeit op éénjarig hout kan je ervoor kiezen om bepaalde stukken in je haag een jaar te laten doorgroeien. Het daaropvolgende jaar zal je haag prachtig witte bloemen dragen.

Deze éénjarige scheuten van meidoorn zijn nog vrij flexibel en laten zich ondanks de doornen nog makkelijk scheren.

Een wat verouderde meidoornhaag laat zich ook zonder problemen sterk terugzetten tot kleinere afmetingen. Met oudere takken van meidoorn moet je wel goed uitkijken. Deze takken zijn niet geschikt voor gevoelige handen. Voor het scheren van dergelijke oudere meidoornhagen zijn dikke handschoenen en een snoeischaar met lange stelen dan ook zeker een must.

Een schitterend voorbeeld van een meidoorn – haagbeuk combinatie vind je in Grobbendonk op de hoek van de Leopoldstraat en de Floris Primsstraat.

De klassieke veekering

Op iets rijkere gronden zoals langsheen weilanden moet je zeker overwegen om de traditionele gemengde haag aan te planten. Dergelijke gemengde hagen worden al zeer lang aangeplant en werden traditioneel gebruikt in plaats van prikkeldraad.

Dergelijke gemengde hagen bestaan hoofdzakelijk uit meidoorn met daarnaast dan mengsoorten zoals sleedoorn, spork, zomereik, wintereik, berk, haagbeuk, enz...

Dergelijke gemengde hagen zijn ook zeer goed geschikt om gecontroleerd te laten opschieten en uitbreiden. Na verloop van tijd krijg je dan een echte bloesemhaag. De belangrijkste voorwaarde voor zo'n wilde bloesemhaag die slechts elke paar jaar ingekort wordt is wel dat je voldoende ruimte voorziet. Je hebt hiervoor zeker 3 à 4 meter vrije ruimte nodig, zeker twee meter aan de beide kanten van de plantlijn.

De beste geschikte en meest gebruikte combinatie voor een bloesemhaag is:

50 % meidoorn

20 % sleedoorn

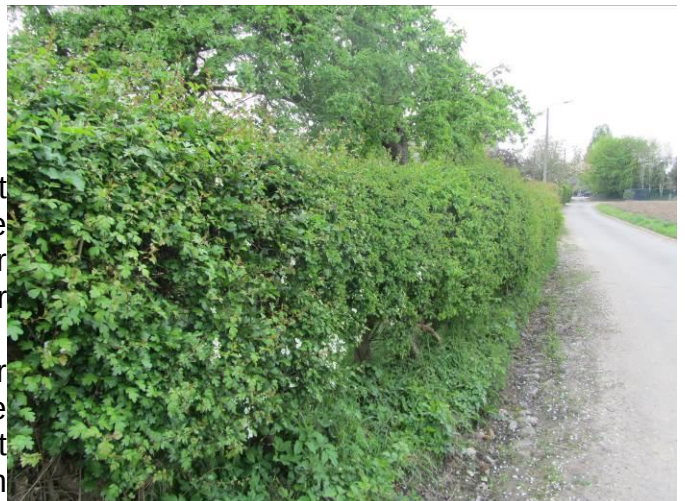
10 % gewone vlier

5 % spork

5 % wilde lijsterbes

Een wilde bloesemhaag moet je elke twee tot drie jaar fel insnoeien. Het eerste jaar na de snoei zal je dan weinig tot geen bloei zien maar daarna heb je opnieuw zeker twee jaar plezier van de mooie en fel geurende bloesems.

Wat ook regelmatig gedaan wordt en tot zeer mooie resultaten leidt is dat je verspreid in je haag een lijsterbes, vlier of meidoorn laat uitgroeien tot een klein boompje en de rest van je haag strak afscheert.

6. Soortenbeschrijving

6.1. Bomen en struiken

Zwarte els (*Alnus glutinosa*)

De zwarte els heeft een ovale kroon tot 20 m, omgekeerd eironde bladeren met licht ingesneden top. De knoppen zijn wat hoekig en opvallend paars. De vrouwelijke katjes bloeien

vóór de bladeren (februari-maart) en groeien uit tot elzenproppen met zwarte houtige schubben met ertussen de nootjes. Het strooisel breekt makkelijk af. Deze soort is typisch voor natte bodems. Erg goed

bruikbaar als knotboom of hakhout. Het rode hout is

Ruwe berk (*Betula pendula*)

De ovale kroon (tot 25 m) heeft afhangende takken. Het strooisel van de kleine blaadjes verteert goed. De katjes dragen kleine nootjes met 2 vleugeltjes. De berk stelt geen eisen aan zijn standplaats, verdraagt zowel strenge vorst als grote hitte op schrale zandgrond. De twijgen worden gesneden voor berkensap, bezems en zelfkasting, het blanke hout voor meubelfabricage en goed brandhout.

Spork (*Frangula alnus* of *Rhamnus frangula*)

De spork (vuilboom of sporkehout) heeft gaafrandige en glanzende blaadjes die opvallend geel verkleuren in de herfst. De donkere twijgen hebben witte korreltjes. Zowel de knoppen als de bloempjes zijn klein. Het is echter een belangrijke nectarplant voor bijen. De struik bloeit erg lang, van mei tot de herfst! De vruchtjes zijn eerst geel, vervolgens rood, bij rijpheid zwart en een lekkernij voor vogels. De kleine blaadjes verkleuren opvallend geel in de herfst. Spork gedijt op arme bodems, maar uiteraard ook op rijkere. Een geschikte mengsoort in hagen en typisch met lijsterbes en zomereik in ondergroei van dennen- en berkenbossen. Als solitair een bescheiden mooi ronde vorm tot enkele meters hoog. Oudere struiken vormen een zwarte, typisch vertakte stam.

Hazelaar (*Corylus avellana*)

Grote, zuilvormige struik tot 5m met omgekeerd hartvormige blad. De mannelijke katjes van augustus tot april, de vrouwelijke bloempjes erg bescheiden klein en rood (februari-maart). Groeit zeer goed op niet te arme zandbodems, zowel natte als droge. De soort kan diepe schaduw verdragen en is een goede mengsoort in een geschoren haag. Duidelijk de struik met de meest karaktervolle vorm als solitair in de tuin! Zeer goed verterend bladstrooisel en goed brand- en geriefhout. En natuurlijk ook heerlijke notjes!

Wilde Lijsterbes (*Sorbus aucuparia*)

Deze struik of kleine boom (tot 7m) heeft samengestelde bladeren, witgele bloemschermen in mei en diep oranje-rode bessen in de zomer. Weinig en snel verterend bladstrooisel. Rauw zijn de besjes niet eetbaar, maar ze gaan goed in confituur. Groeit op arme bodems, maar evengoed op rijkere. Vaak de eerste inheemse struiksoort die zich onder dennenbomen vestigt. Goede mengsoort in bloesemhagen. Ideaal in een kleine voortuin of stadstuin.

Meidoorn (*Crataegus monogyna*)

Struik tot 5 m hoog met klein, enkelvoudig, diep ingesneden blad en witte bloemen die de hele struik bedekken in mei. De dieprode bessen zijn rauw niet eetbaar, maar er kan confituur van gemaakt worden. Korte stevige doornen op de twijgen.

Meidoorn groeit goed op de meest van onze bodems, maar niet op de armste en droogste en niet op erg natte gronden. De struik verdraagt zeer goed snoei en is met zijn fijne twijgen perfect voor een (gemengde) haag op iets betere grond, bv. met haagbeuk, sleedoorn en wat hulst.

Sleedoorn (*Prunus spinosa*)

De sleedoorn (tot 4 m) bloeit heel vroeg in maart-april, uitbundig wit, vóór uitlopen van de bladeren. Hij draagt in de herfst blauwpaarse pruimpjes die je in jenever kan opleggen. Lange stekels, loodrecht op de twijgen. De sleedoorn heeft relatief goede grond nodig om aan te slaan en te groeien: ietwat lemige bodems, oude landbouwgronden. Opgelet: sleedoorn vermeerderd zich via worteluitlopers.

Vlier (*Sambucus nigra*)

Een prachtige wijduitstaande struik tot 3m met samengesteld blad, grote witte schermen (juni-juli) en zwarte bessen. De soort stelt weinig eisen aan de bodem. Bloeit na meidoorn en lijsterbes en zorgt in menging voor een lange bloei. Goed afbrekend, voedzaam strooisel.

Gelderse roos (*Viburnum opulus*)

Bolvormige struik tot 5m met in mei-juni witte bloemschermen en glanzende rode besjes in een trosje. Bladeren met prachtige karmijnkleurige herfstkleur. Is van nature beperkt tot beekvalleien met vochtige, rijke grond en komt op droge zandgronden in de problemen!

Boswilg (*Salix caprea*)

Brede struik van enkele meter hoog of bosboom tot 10m met relatief breed ovale bladen die onderaan grijsviltig zijn en met gele mannelijke katjes en groene vrouwelijke bloempjes (april). Groeit op alle bodems maar heeft licht nodig. Prachtig als solitair in open terrein. Goed afbrekend strooisel en sneldrogend brandhout.

Zoete kers (*Prunus avium*)

Sierlijke boom (tot 20 m) met donkere schors, met lang eivormige spitse bladeren en met witte bloesem (april-mei). De smaak van de wilde bitterzoete krikjes (juni-juli) is heel onvoorspelbaar en gaat van uiterst slecht tot heerlijk. Groeit goed op niet te droge zandgrond, niet op natte gronden. Heeft licht nodig voor de bloei, maar kan tussen andere bomen overleven. Goed afbrekend strooisel.

Winterlinde (*Tilia cordata*)

De kleinbladige of winterlinde (tot 25 m) heeft asymmetrische en omgekeerd hartvormige bladen. Van de witgele, nectarrijke bloemen kan je thee zetten. Groeit in de Kempen op alle betere gronden: oude landbouwgronden, tuingronden, alleen niet op heel arm, droog stuifzand en zeker niet op natte gronden! Strooisel heel voedzaam voor de bodem. Prachtige laanboom, kappelekensboom, knotboom, leiboom of zelfs in een wilde haag. Het zachte crèmekleurige hout is ideaal voor snij- en beeldhouwwerk. Makkelijk te zagen brandhout.

Zomereik (*Quercus robur*)

Brede struik tot grote boom (tot 30m) met donkergroen gelobd blad en met mannelijke hangende katjes in mei, eikels in napjes, aan lange steeltjes. Groeit op alle Kempense bodems die niet verzopen zijn. Traag afbrekend, zuur strooisel. Een eikenkruin werkt in de zomer als airconditioning, zelfs op hete dagen is het aangenaam eronder. Dé drager van het Kempens landschap: basis van dreven, houtkanten en bosjes, ondergroei in dennenbos.

Wintereik (*Quercus patraea*)

Brede struik tot grote boom (tot 30m) die sterk lijkt op de zomereik. De bladeren zijn ondieper en meer regelmatig gelobd dan de zomereik. De wintereik groeit vooral goed op een beschutte standplaats met een niet te natte en niet te droge bodem. Groot voordeel ten opzichte van de zomereik is dat de wintereik veel minder last heeft van meeldauw en de eikenprocessierups dan de zomereik.

Haagbeuk (*Carpinus betulus*)

Mooie kleine boom (tot 15m) met prachtige gladde stam met dof groen, ovaal blad met gezaagde rand, dorre winterbladen blijven deels aan de twijgen. Bloesem en zaden in trossen (april-mei, oktober) met opvallend driedelig schutblad. Groeit op alle niet te arme gronden, liefst niet te nat of te droog. Waardplant van de meikever. Goed afbrekend bodemverbeterend bladstrooisel. Uitstekend als solitaire boom of in een geschoren gemengde haag.

Beuk (*Fagus sylvatica*)

Hoge mooie, wijd vertakte boom met een zilvergrijze, gladde bast tot 30m met ovale, blinkend groene bladeren en eind september, lekkere roodbruine beukenootjes in een bolstertje. Groeit op alle zandbodems, behalve op natte gronden. (Te) vaak gebruikt als haagplant, de dode bladeren blijven immers aan de twijgen in de winter en de vertakking is dicht. Traag afbrekend, zuur strooisel.

Wilde liguster (*Ligustrum vulgare*)

De wilde liguster is een snelle groeier die in de winter afhankelijk van de temperatuur zijn bladeren behoudt. Omdat de plant ook goed tegen snoeien kan, wordt deze veel gebruikt in heggen. De wilde liguster bloeit van juni tot augustus en heeft zwarte besjes die bij erg populair zijn bij vogels. Voor de mens is deze plant giftig.

De geur van de bloemen (juni-aug) van de liguster is overweldigend. De bloemen zijn pluimvormig, met 7 tot 12 cm lange bloemen. Sterk zoetgeurend. Bij regelmatig gesnoeide hagen zal de liguster echter meestal niet of met slechts enkele bloemen bloeien. Vanuit Behaag Onze Kempen wordt aangeraden de Wilde liguster als heester te laten uitgroeien. Zo kan hij rijkelijk bloeien en bes dragen.

Ongesnoeid is hij soms tot 5 m hoog. Gesnoeid komt hij tot ongeveer 2 m.

Liguster gedijt zowel op droge, normale als natte grond, in zon, schaduw en halfschaduw.

Hondsroos (*Rosa canina*)

De hondsroos is een erg mooie struik. Eind mei krijgt deze rozenstruik lichtroze tot witte bloemen welke graag bezocht worden door bijen en hommels en heerlijk ruiken. Door zijn dichte structuur is deze plant zeer in trek bij vogels om er hun nest in te bouwen. Na de bloei komen er

rozenbottels aan de struik. Deze bottels zijn een lekkernij voor lijsters, groenlingen en zelfs pestvogels. Deze roos komt voor op voedselrijke, niet te zure, niet te donkere plaatsen. De struik wordt 1 tot 3 meter hoog. Bladeren en takken zijn groen of soms roodachtig aangelopen. Van de rozenbottels wordt onder andere confituur bereid: rijk aan vitamine C, B1, B2 en caroteen.

Hulst (*Ilex aquifolium*)

Struik of kleine boom met groene twijgen en immergroene, leerachtige en vooral stekelige bladeren. Levert dé kerstversiering bij uitstek door de rode bessen die de ganse winter blijven hangen. Groeit erg langzaam en levert uiterst waardevol, blank hout voor snijwerk.

Van nature de begeleider van beuk op iets rijkere zandgronden. Hulst komt van nature als verspreide solitaire struiken voor. Hij wordt wel al eeuwenlang in doorn- en beukenhagen bijgemengd.

Struikklimop (*Hedera Helix 'Arborescens'*)

Wintergroene heester met breed gespreide vorm, donkergroene, ovale tot hartvormige bladeren en kleine witgroene bloemen in opstaande trossen. Na de bloei komen er blauwzwarte besjes aan. Deze plant trekt veel bijen aan.

Groeit zowel in de zon, halfschaduw als schaduw en kan zowel als solitaire plant als in grotere bosjes bij elkaar worden geplant.

6.2. Fruitbomen

De informatie rond de aangeboden fruitrassen verschilt erg van bron tot bron. De gegevens hier zijn daarom bewust beperkt gehouden. Meer info vind je in de bib, op het web, bij Velt en de Nationale Boomgaardenstichting.

Reken bij hoogstamfruitbomen meerdere jaren voor je de eerste goede oogst kan verwachten. Daar staat tegenover dat je vanaf dan probleemloos jarenlang kan oogsten. Laagstamfruit levert inderdaad enkele jaren vroeger vruchten, maar mist een groot deel van de ecologische voordelen van hoogstammen en zal veel sneller verouderen en ziek worden. Bovendien moet je jaarlijks blijven snoeien en leiden.

Appelaars (*Malus sp.*)

Vorming van de bolkroon is essentieel. Kruisbestuiving is een must.

Keuleman (hoogstam)

- Kan op alle bodems geplant worden
- Echte bewaarappel, natuurlijke bewaring tot eind mei
- Oogsten in oktober
- Boom wordt 8-10 meter groot
- Jaarlijkse wintersnoei, zieke en dode takken verwijderen

Reine des Reinettes (hoogstam)

- zure appel
- lange bewaartijd

- vruchten zijn dofgeel met grijze stippen en rode strepen. Vruchtvlees krokant, sappig en zurig van smaak.
- De vrucht is middelmatig tot groot.
- Een vroege herfstappel

President van Dievoet (laagstam)

- Oud appelras
- Geschikt voor verse consumptie, keukengebruik en verwerking tot sap, cider of appelmoes.
- Grote tot zeer grote, afgeplatte appels met soms lichte roze blos. Vruchten lekker vanaf begin december. Het vruchtvlees is wit, knappend, zurig en sappig. In rijpere toestand krijgen de vruchten een citroenachtig aroma. Op de gele schil zijn opvallende zwarte lenticellen zichtbaar.
- Groeit middelmatig sterk
- Tamelijk goed bestand tegen de belangrijkste schimmelziekten (schurft en meeldauw). Weinig vatbaar voor vruchtboomkanker.
- Is pas laat productief (vanaf 5^e jaar) en heeft last van beurtjaren.
- Oogst tussen eind oktober en begin november. Kan eenvoudig bewaard worden tot ongeveer einde mei (begin juni).
- 'President van Dievoet' bleit middentijds en heeft goed stuifmeel. Kruisbestuiving is noodzakelijk. Geschikte bestuivers zijn 'Cellini', 'Colapuis', 'Keuleman', 'Radoux' en 'Reinette Evagil'.

Radoux RGF (laagstam)

- Dit gezonde ras werd getest door de landbouwfaculteit van Gembloux en behoorlijk weerstandig aan ziekten bevonden.
- zeer goede, niet zo grote handappel: geelrood met vast wit vlees.
- pluktijd begin oktober, bewaring tot januari.
- vruchtbaar, maar met beurtjaren.
- geen zelfbestuiving! Kruisbestuivers in de buurt nodig: vb. Grenadier, La Paix, President Roulin.

Perelaars (*Pyrus sp.*)

Buerré Hardy (hoogstam)

- Oud Frans perenras
- Vrij grote boom, krachtige groeier
- Deels zelfbestuivend, maar best in de buurt ook kruisbestuivers als Bon Chrétien Williams, Clapp's favourite of Doyenne du Comice
- Middelgrote vruchten, groengeel tot bruin
- Zoete, sappige peer
- Plukken in september-oktober
- Bloeit in de 2e helft van april
- Natuurlijke bewaring ongeveer één maand

Jefkespeer(hoogstam)

- Geschikt voor droge bodems
- Zeer sappige, zoete en verfrissende peer
- Pukken in oktober
- Rijkelijke bloei van midden april tot begin mei
- Natuurlijke bewaring tot enkele weken na de oogst

Bronzée d'Enghien (laagstam)

- Middelgrote peer, lichtgroen, bijna geheel bedekt met roestig bruin
- Goede eetpeer, frisse, sappige smaak
- Plukken oktober-november
- Enkele maanden te bewaren

Conference (laagstam)

- Vochthoudende grond nodig in de zon of halfschaduw
- Decoratieve witte bloesems midden april tot begin mei
- Aangenaam, zoete peer
- Plukken midden september tot midden oktober, bewaren tot eind november

Pruimelaars (Prunus sp.)

De aangeboden pruimelaars zijn halfstammen. Ze vragen het meeste onderhoud. Maar een doordachte snoei de eerste jaren wordt rijkelijk beloond met veel vruchten. **Pruimelaars snoeien tijdens de winter of zware snoei van slecht gevormde oudere kronen leidt vrijwel zeker tot afsterven door loodglansschimmel!**

Belangrijk is dat je in rijke jaren de vruchten uitdunt, zodat de overblijvende beter uitgroeien en rijpen. Pruimenkruinen zijn niet sterk, takken kunnen breken onder het gewicht van te veel fruit, ook daarom uitdunnen. Oudere pruimelaars hebben makkelijk broos hout, daarom regelmatige zomersnoei voor jong hout. Je kan al enkele jaren veel vruchten verwachten. Kruisbestuiving zorgt bij alle rassen voor een betere oogst, plant dus best meer dan één pruimelaar.

Anna Späth (halfstam)

- zoete handpruim
- roodblauwe pruim met geelgroen sappig vruchtvlees
- plukken in september

Belle de Louvain (halfstam)

- bloeit in april met geurende witte bloemen
- donker paarsrode pruimen met sappig geelachtig vruchtvlees
- houdt van een standplaats in volle zon
- zeer geschikt voor zandgronden

Kerselaars (Prunus sp.)

Snoei van hoogstamkerselaars is na de eerste vormingssnoei eigenlijk af te raden. **Kerselaars snoeien tijdens de winter of zware snoei van slecht gevormde oudere kronen, leidt vrijwel zeker tot gomziekte en zelfs afsterven door loodglansschimmel!** De kerselaar heeft graag een niet al te zure of natte grond, de verdere eisen aan de bodem zijn niet groot. Door hun vroege bloei hangt de opbrengst vaak af van lentenachtvorst.

Gazon onder kerselaar niet te kort maaien, de wortels lopen heel erg oppervlakkig en worden dan gemakkelijk beschadigd door de grasmaaier. Kruisbestuiving is noodzakelijk, plant dus meer dan een kerselaar en liefst een die ongeveer gelijk bloeit.

Bigarreau Napoleon RGF (hoogstam)

- Middelgrote boom
- Bloeit in de eerste helft van april
- ronde, gele kersen met een rode blos
- Sappige zoetzure smaak
- pluktijd: eerste helft van juli

Kordia RGF (hoogstam)

- Karmijnrode tot donkerrode vrucht
- Geschikt als handkers
- Pluktijd; begin juli
- Boom ronde vorm met brede kroon
- Sterke tot matige groei
- Houdt van een normale (basische grond)
- Zelfbestuiver

6.3. Vruchtbomen

Tamme kastanje (*Castanea sativa*)

Deze als solitair prachtige boom met lage, brede kruin wordt tot 20 m hoog. De langwerpige, kale, glanzende, getande bladeren zijn 10 tot 25 cm lang. De boom bloeit welriekend met lichtgroene toortsen. In oktober vallen de voedzame kastanjes in bolsters. Tamme kastanje voelt zich goed op droge gronden. Groeit de eerste jaren traag, later snel. Werpt diepe schaduw en het strooisel blijft redelijk lang liggen.

Notelaar (*Juglans regia*)

We bieden notelaar aan als bosplantsoen. Er zijn ook variëteiten op de markt (zoals bv. de broadview). Het prijsverschil is aanzienlijk omdat grote notelaars opkweken en enten een moeilijke klus is, veel tijd en expertise nodig heeft. De aangeboden notelaars leveren ook noten op maar die zijn soms wat harder en kleiner dan die van de opgekweekte soorten.

Notelaars snoei je best niet te hoog op, ongeveer 1,8 meter takvrij is voldoende. Snoei de eerste jaren de takken onder deze hoogte kort in en snoei ze met de jaren weg tot tegen de stam. Snoeitijd net na de oogst. Vroeg in mei bloeien de mannelijke lange katjes en vrouwelijke bloemen (eenhuizig). De heerlijke olierijke okkernoten (september-oktober) zijn goed voedsel voor vegetariërs. Bij voorkeur vrijstaand in de zon, maar voor de wind beschut. Voorzie ook een steunpaal. Notelaars hebben de reputatie muggen te weren en staan van oudsher dicht bij huizen. Om de paar jaar bijkalken kan nodig zijn voor goede vruchtschalen.

6.4. Kleinfruit

Mispel (*Mespilus germanica* var. 'Westerveld')

De Mispel is een kleine struik of boompje van 1,5 tot 4 m hoog met zoetig geurende alleenstaande grote, witroze bloemen op tweejarig hout (mei-juni) en in het najaar bruine mispels. De struik draagt rijkelijk na 3 à 4 jaar. Niet veeleisend, maar niet op te arme of te natte grond. Herkomst zuidelijk Europa, dus best op een zonnige, beschutte plaats. Zelfbestuiver. Je moet weinig snoeien, hoogstens iets uitdunnen. Wildopslag op de onderstam wel wegsnoeien.

De vruchten zijn eerst heel hard en worden pas eetbaar én lekker als ze overrijp of 'beurs' zijn. Vooral na de eerste nachtvorst (november) worden ze zachter. Ze zijn plukrijp als ze geel worden en geuren of als ze gemakkelijk loskomen. Laat ze niet afvallen, dan kneuzen ze en beginnen vlug te rotten. Snel verwerken tot gelei of opeten omdat ze slecht bewaren. Het is af te raden de vruchten te lang aan de boom te laten hangen, omdat dit de plant uitput (beurtjaar). Je kan de geplukte vruchten best uitspreiden met de steeltjes omhoog op stro of karton, tot ze beurs zijn. Dan kan je ze leegzuigen.

Kweeper (*Cydonia oblonga* var. 'Champion')

Ook de Kweeper is wereldwijd verspreid door de mens. Deze kleine struik tot 4 m hoog is niet veeleisend, maar groeit niet goed op te arme grond. De gele harige, peervormige vruchten staan in mooi contrast met de donkere bladeren. Ideaal voor gelei.

De kastanjes die we aanbieden zijn wilde zaailingen van bosplantsoenformaat.

Rode bes (*Ribes rubra* var. 'Rovada')

Op de rechtopstaande takken met veel vruchthout, hangen de rode vruchten in lange trossen (60 tot 65 mm). Rovada is een robuuste variëteit die ook in de beroepsteelt veel gebruikt wordt. Het is een laat bloeiend, laat rijpend en productief ras. De grote, glanzende bessen hangen in goed gevulde trossen. Ze hebben een tamelijk goede smaak en een vrij sterk aroma en zijn geschikt voor verse consumptie, alsook voor verwerking. De struik heeft een matige tot sterke groei met stevige takken, is regengevoelig en vatbaar voor bladvalziekte.

Stekelbes (*Ribes uva-crispa* var. 'Invicta')

De knoesel, klapbes of kruisbes is een kleine bossige struik die wat breed uitgroeit met middelgrote, zoete, zuur nasmakende vruchten.

Invicta is een goed tot sterk groeiend en zeer productief ras. Tamelijk vroege rijptijd, pluktijd rond half juli. De bessen zijn tamelijk groot, bleekgroen, rond tot wat onregelmatig en een beetje behaard. Stevig en matig van smaak. Zeer geschikt voor verwerking, minder geschikt voor verse consumptie. De struik groeit tamelijk breed en is sterk gestekeld. Resistent tegen kruisbessenmeeldauw.

Zwarte bes (*Ribes nigra* var. 'Titania')

Titania is een variëteit uit Zweden. De rijptijd is laat rond half juli. De dikke bessen hangen in tamelijk grote trossen. Meest groeikrachtig van alle zwarte bessen. De takken groeien opstaand. Weinig gevoelig voor witziekte.

6.5. Klim- en slingerplanten

Wilde Bosrank

Deze inheemse rankklimmer groeit het best in de zon of halfschaduw, maar kan ook in de schaduw geplaatst worden. De plantvoet is gevoelig en staat best in de schaduw. Zet de plant ook diep genoeg in de grond (min. 10cm) om de plantvoet te beschermen.

In de zomer verschijnen er kleine, witte bloemen die in pluimpjes bij elkaar zitten, nadien komen er pluizige zaden aan. Deze plant kan tot 10 meter hoog en 5 meter breed worden. Het is best om begin maart terug te snoeien tot de eerste dikke paar groeiknoppen. Na deze snoeibeurt zullen sterke nieuwe scheuten en bloemknoppen gevormd worden.

Zoals de naam het zegt, is deze klimplant een ranker en heeft hij bijgevolg een klimhulp nodig, best in de vorm van een ruit of rechthoekig.

Kamperfoelie

Deze inheemse plant verkiest een plaats in de halfschaduw. Hij groeit algemeen in bossen, struwelen en houtkanten. Van mei tot en met juli verschijnen er purperroodachtige, binnenin lichtgele bloemen. Ze staan in eindstandige trossen en verspreiden een zoete geur, vooral 's avonds. Het is eventueel mogelijk dat er in de herfst een nabloeï plaatsheeft. De bessen zijn koraalrood tot zwart. De bessen zijn giftig voor de mens. Voor vogels zijn ze wel eetbaar.

Kamperfoelie is een rechtswindende slingerplant (= winder). Hij groeit tot 1 meter per jaar. Om tegen een muur te kunnen klimmen, kan Kamperfoelie niet zonder klimhulp. Zorg voor een klimhulp onder de vorm van latwerk, opgespannen kabels of andere hulpmiddelen. Jonge scheuten bind je best vast want deze kunnen nog niet zelf ranken. De plant kan enkele tientallen jaren oud worden.

Zet Kamperfoelie in de halfschaduw. De plantvoet mag niet in de zon staan. De wortels staan best in de schaduw, de scheuten mogen in de zon komen. Kamperfoelie groeit op een doorlatende bodem en kan niet tegen staand water.

Hop

Deze inheemse plant groeit het best in schaduw of halfschaduw, hij verdraagt eventueel zon, mits hij in droogteperioden voldoende water krijgt. De plant is slechts matig winterhard.

De bloemen zijn tweehuizig. De geelgroene hopbellen zijn de vrouwelijke bloemen; de mannelijk bloemen zijn pluimachtig en onopvallend. Aan de vrouwelijke planten ontstaan sterk geurende geelgroene vruchten.

Hop is een kruidachtige rechtswindende slingerplant (= winder). Hij kan 6 tot 8m hoog worden en 2 tot 3m breed. De plant kan tot tien jaar oud worden. Gebruik als klimhulp een latwerk of spandraad. Bind jonge scheuten vast. De bovengrondse delen van Hop sterven in de winter af. In het voorjaar schieten de bovengrondse delen terug uit. De plant wordt best afgesneden net boven de basis, ofwel in de herfst na de bladval, ofwel in de lente voor het uitlopen van de bladeren.

Er zijn mensen die vinden dat de mannelijke planten stinken. Zet ze daarom niet te dicht bij het terras.

Bij vochtig weer en bij onvoldoende luchtcirculatie kan de plant aangetast worden door valse meeldauw (hopplaag).

Druivelaar – Glorie van Boskoop

Er zijn vele druivensoorten, maar in ons klimaat groeien niet alle soorten even goed. De druivelaar 'Glorie van Boskoop' groeit bij ons wel goed.

Glorie van Boskoop is een redelijk snelgroeiende druivenplant met heel lange ranken. In een jaar kunnen de ranken wel tot een lengte van 7 m uitgroeien. De plant heeft grote, lichtgroene bladeren en is in ons land winterhard. De wijnstok bloeit in de zomer, met onopvallende groene bloempjes. Deze worden druk door bijen bevrolog. Uit de bloemen ontstaan in de loop van de zomer en herfst langzaam de druiventrossen, met matig grote, donkerblauwe vruchten die heerlijk smaken.

Glorie van Boskoop groeit het best op een zonnige, beschutte standplaats. Dan is ook het risico dat de vruchten niet afrijpen het kleinst. De zuidgevel van het huis, of een tuinmuur op het zuiden zijn bijvoorbeeld heel geschikt.

Voor planten die tegen een muur komen, maak je best een voldoende groot plantgat omdat de grond hier minder goed is. Rondom de druif vul je het gat op met een mengsel van grond en goed verteerde compost.

Een wijnstok moet je van jongsaf leiden (= ranker). Een goede methode is om bijvoorbeeld langs de muur draden te spannen. Met zijn draaiende klimranken zorgt de wijnstok dan zelf voor houvast.

Als men veel druiven wil, is nauwgezet snoeien heel belangrijk. Houd daarbij rekening met het feit dat de bloemen, en dus ook de druiven, verschijnen aan de zijtakjes van scheuten die in het jaar ervoor zijn gevormd. De druivenplant kan het best na november gesnoeid worden.

Doe dat wel vóór eind februari, omdat anders de sapstroom op gang gekomen is. Ieder jaar kweekt men er een etage bij. Zo draagt de wijnstok ook onderaan blad en krijgt maximaal licht.

6.6 Klimhulpen

Voor alle klimplanten die aangeboden worden, is een klimhulp noodzakelijk. De klimhulpen die hieronder worden aangeboden zijn beide voor alle klimplanten uit het aanbod van Behaag onze Kempen geschikt. De aangeboden klimhulp bestaat uit RVS-draad waardoor afhankelijk van de locatie en de klimplant een correcte installatie van de klimhulp kan gebeuren.

Basis klimhulp

Met deze set kan u klimplanten monteren op 3 centimeter van de muur.

Samenstelling:

- 10 meter RVS-draad van 3mm dik
- 7 oogvijzen
- 7 pluggen
- 4 kabelklemmen
- 4 eindstukken
- 1 kruisklem

Medium klimhulp

Met deze set kan u klimplanten monteren op 5 centimeter van de muur. Deze set zorgt voor een stevigere verankering in de muur dan de basis set waardoor grotere klimplanten gedragen kunnen worden. Voor echt grote klimplanten die stevig winden is mogelijks een nog stevigere klimhulp noodzakelijk.

Samenstelling:

- 10 meter RVS-draad van 3mm dik
- 7 kabelbevestigings
- 7 pluggen
- 6 eindstukken
- 1 kruisklem

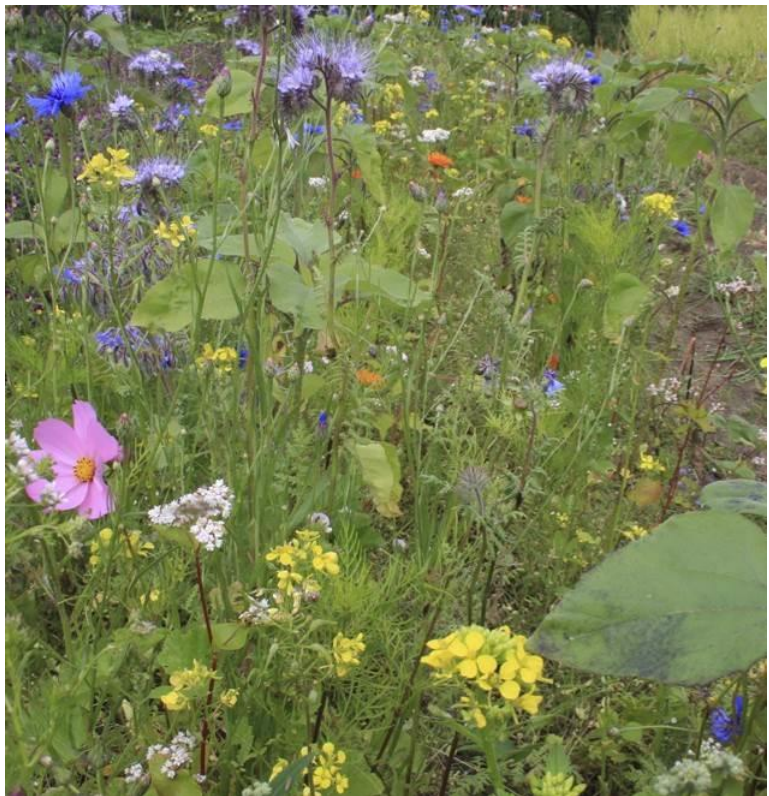

6.7. Bloemenzaad voor een bloemenweide (Tübingermengsel)

Het éénjarige Tübingermengsel is een beproefd bijen- en vlindermengsel, geschikt voor tuin of akkerrand. Dit bijenmengsel bestaat uit zaden van uitheemse planten en cultuurplanten.

Om bij de bloemenmengsels teleurstelling te voorkomen, is het erg belangrijk dat de grond goed voorbereid wordt. Zorg dat het terrein vlak, oppervlakkig bewerkt en onkruidvrij is. Een bloemenmengsel kan niet door een reeds begroeide rand of grasveld gezaaid worden omdat dat een slechte opkomst geeft; gras en onkruiden zijn immers erg competitief.

Zaai het bloemenmengsel oppervlakkig, breedwerpig of ondiep op rijtjes in. Wanneer op rijtjes gezaaid wordt, is het gemakkelijker om er af en toe nog wat in te schoffelen en ook op rijtjes staat zo'n mengsel heel mooi. Een ander voordeel van op rijtjes zaaien is dat alle planten genoeg licht krijgen en minder met elkaar in competitie zijn. Optimaal is het wanneer na het zaaien de grond nog even aangedrukt wordt, zodat de zaden goed contact maken met de aarde. Daarna water geven of wachten op een bui.

Kenmerken:

- Bloemrijk
- Geschikt voor de meeste gronden
- Voor een zonnige standplaats
- Dient elk jaar opnieuw ingezaaid te worden
- Zeer aantrekkelijk voor bijen en ook vlinders
- Kan ook gebruikt worden als groenbemester
- Inzaaien van eind april tot eind juli (NIET inzaaien in nazomer/najaar!)
- Bloeitijd: juli-september

Zaaidichtheid: 0,75 tot 1,5 gr/m² → 1 zakje van 20 gr is goed voor ongeveer 15 tot 25 m² bloemenweide

Samenstelling:

- Dille	- Groot kaasjeskruid
- Komkommerkruid	- Juffertje in 't groen
- Goudsbloem	- Phacelia
- Koriander	- Bladrammenas
- Cosmea	- Serradella
- Boekweit	- Mosterd
- Zonnebloem	- Incarnaatklaver

6.8. Bloembollen

Bostulp (*Tulipa Sylvestris*)

De bostulp is geschikt voor meerjarenbloei en gedijt het best in een vochthoudende bodem in de zon. Het is een gele tulp.

Plantmaand: oktober tot december

Bloeimaand: april/mei

Hoogte: 15cm

Standplaats: zon tot halfschaduw

Narcis 'Tête-à-tête' (*Narcissus cyclamineus* 'Tête-à-tête')

De Narcis 'Tête-à-tête' is een vroeg bloeiende narcis: in maart ontluiken de bloemen. De kelkblaadjes zijn geel (tegen het witte aan), en de trompet is fel geel.

De Narcis 'Tête-à-tête' geeft de voorkeur aan een vochthoudende (lemige of kleiige of humusrijke) bodem en een lichte plek (zon tot halfschaduw).

Plantmaand: september tot december

Bloeimaand: maart

Hoogte: 15cm

Standplaats: zon tot halfschaduw

Boerenkrokus (*Crocus tommasinianus* Ruby Giant)

De *Crocus tommasinianus* 'Ruby Giant' staat dicht bij de botanische soort *Crocus tommasinianus*, vermeerderd en verwilderd net zo gemakkelijk en is daarmee geschikt om massaal aan te planten. *Crocus tommasinianus* 'Ruby Giant' is door bollenkweker J. Roozen-Kramer (Bennebroek) geïntroduceerd in 1956. Het bloemhart is heel licht purper tot bijna wit, terwijl de uiteinden van de bloemblaadjes zeer donker purper zijn.

Plantmaand: augustus tot december

Bloeimaand: februari tot begin maart

Hoogte: 10cm

Standplaats: zon

7. De organisatoren van Behaag Onze Kempen

Behaag Onze Kempen werd in 1995 opgericht n.a.v. het tweede Europees Jaar voor het Natuurbehoud. Het thema was 'Natuur buiten de reservaten'. Behaag Onze Kempen is zowel voor de natuur binnen als buiten de reservaten een schitterende actie.

Even de voordelen op een rijtje:

Sensibilisering: We slagen er elk jaar weer in mensen bewust te maken van de voordelen van inheemse beplanting en een ecologische tuin voor mens, natuur en milieu. Dat is voor ons de hoofddoelstelling.

Ecologische opwaardering van de natuur buiten de reservaten. Door de verkoop van streekeigen bosplantsoen, kleinfruit en fruitbomen brengen we natuur dichterbij de mensen. We hopen dat zo de natuurbeleving en het respect voor de natuur kunnen groeien. Ook voor de natuur heeft dit natuurlijk zijn voordeel. 40% van de ruimte binnen de bebouwde kom bestaat uit tuintjes. Als we die ruimte optimaal benutten voor natuur is dat een grote meerwaarde voor plant en dier. Jouw tuin of perceel wordt een leefplaats voor heel wat diersoorten. En daar blijft het niet bij: door hun bloesems en bessen zijn de aangeboden soorten heel decoratief. Bovendien leggen ze de brug tussen je tuin(tje) en het omringende weidse landschap. Ook in het buitengebied slaagden we erin landbouwers en KMO's of industrie aan te sporen houtkanten, bomenrijen of fruitboomgaarden aan te planten.

Aankoop van natuurgebieden: we verkopen het plantgoed aan de 'marktprijs' waardoor we per plantje een beetje winst maken. Dankzij de inzet van 10-tallen vrijwilligers en de samenwerking met de gemeentebesturen en IOK kunnen we de kosten ook beperken. De winst verdelen we onder de Kempense reservatenfondsen van Natuurpunt. Zo konden de voorbije 20-tal jaren al 10-tallen hectaren worden aangekocht door Natuurpunt, dankzij de actie Behaag Onze Kempen.

Natuur- en milieubeleid van gemeentebesturen : Door de samenwerking tussen gemeentebesturen en natuurverenigingen komt een interessante dialoog op gang tussen beiden en worden gemeentebesturen aangezet om hun bevolking te sensibiliseren, subsidiereglementen in te voeren voor de aanplant van inheemse bomen en struiken, en om in hun 'aanplantings- en onderhoudspolitiek' ook enkele principes van de ecologische tuin toe te passen.

De actie is een samenwerkingsverband tussen:

1. 26 Kempense gemeentebesturen
2. De milieudienst van IOK
3. De natuurverenigingen JNM (www.jnm.be), VELT (www.velt.be) en Natuurpunt (www.natuurpunt.be)

V.U. Riet Janssens, Kleine Markt 11, 2200 Herentals